

СООДВЕТНО ПРИСПОСОБУВАЊЕ НА РАБОТНОТО МЕСТО ЗА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Skopje

**СООДВЕТНО ПРИСПОСОБУВАЊЕ НА
РАБОТНОТО МЕСТО
ЗА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ
(истражувачки извештај)**

Скопје, јануари 2017 година

Публикација: Соодветно приспособување на работното место за лицата со попреченост

Уредник: д-р Жанета Попоска

Автор: проф. д-р Јован Ананиев
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Истражувачки тим: д-р Јован Ананиев, координатор и главен истражувач; Лимонка Коцева-Лазарова, доктор на математички науки; Александар Симонов, дипл. политолог; Никола Лазаревски, дипл. политолог; Мирсад Арифџи, магистер по јавна администрација; Шпреса Асани-Мемиши, дипл. социолог; и Севги Идриз-Муратоглу, дипл. социолог

Лектура: Елена Георгиевска

Дизајн, уредување и печат: „Европа 92“

Тираж: 100 примероци

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
331.5-056.26(497.7)(047)

АНАНИЕВ, Јован

Соодветно приспособување на работното место за лицата со попреченост : (истражувачки извештај) / [автор Јован Ананиев]. - Скопје : ОБСЕ, 2017. - 54, 54 стр. : граф. прикази ; 30 см

Насл. стр. на припечатениот текст: Përshtatja përkatëse në vendin e punës për personat me aftësi të kufizuar : (raport hulumtimi). - Обата текста печатени во спротивни насоки. - Текст на мак. и алб. јазик. - Содржи и: Прилог = Shtojca

ISBN 978-608-4788-25-6

I. Ananiev, Jovan види Ананиев, Јован

а) Пазар на труд - Лица со попреченост - Македонија - Извештаи
COBISS.MK-ID 103382282

Поддржано од:

Организација за безбедност и соработка во Европа
Мисија во Скопје

Содржината на ова издание не секогаш ги одразува погледите или ставовите на Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Мисијата се придржува до Одлуката РС.ДЕС/81 на Постојаниот совет на ОБСЕ.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР.....	4
ВОВЕД.....	5
1. МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	7
1.1. Цел на истражувањето	7
1.2. Предмет на истражувањето	7
1.3. Варијабли.....	8
1.4. Истражувачки техники за собирање на податоци.....	8
1.4.1 Истражувачки примерок.....	8
Структура на примерокот.....	9
1.4.2 Други истражувачки техники	14
2. ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ.....	15
2.1. Опфат и структура на деловните субјекти во однос на соодветното приспособување	15
2.2. Опфат и квалитет на соодветното приспособување на работното место во оние деловни субјекти кои користеле средства од Посебниот фонд	31
3. ЗАКЛУЧОЦИ	45
4. ПРЕПОРАКИ	47
ПРИЛОГ 1 ПРАШАЛНИК ЗА СООДВЕТНОТО ПРИСПОСОБУВАЊЕ ЗА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ НА ДРЖАВНО НИВО	48
ПРИЛОГ 2 КРАТКИ ИЗВАДОЦИ И ЗАКЛУЧОЦИ ОД РЕАЛИЗИРАНАТА ФОКУС-ГРУПА СО ПРЕТСТАВНИЦИ НА РАБОТНИЦИ СО ПОПРЕЧЕНОСТ, СИНДИКАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ, ЗДРУЖЕНИЈА НА ГРАЃАНИ И ПРЕТСТАВНИЦИ НА ДРЖАВНИ ОРГАНИ (СЕПТЕМВРИ 2016 ГОДИНА)	55
ПРИЛОГ 3 СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ ПРЕЗЕНТИРАН ПРЕКУ ИНТЕРВЈУ СО ПРЕТСТАВНИК НА ЕДНО ЗАШТИТНО ДРУШТВО	57

ПРЕДГОВОР

Комисијата за заштита од дискриминација, ставајќи го како еден од приоритетите превенцијата и заштитата од дискриминација на лицата со попреченост, одлучи да спроведе истражување за соодветното приспособување на работното место за овие лица. Спроведувањето на истражувања е една од законските обврски на Комисијата, кое помага систематски и сеопфатно да се добијат податоци за некоја дискриминациска појава и да придонесе кон нејзино системско надминување.

Ова истражување им помага на лицата со попреченост да се надмине проблемот кој го имаат со неспроведувањето на соодветно приспособување како и на креаторите на трудовата политика, но и на националните органи и тела кои се задолжени да работат на намалувањето на оваа појава.

Овој Истражувачки извештај располага со податоци кои се релевантни за проблемот со соодветното приспособување на работното место за лицата со попреченост, коишто се групирани по различни основи и овозможуваат носење на заклучоци релевантни за Комисијата за заштита од дискриминација.

Комисија за заштита од дискриминација
претседател,
д-р Александар Даштевски

ВОВЕД

Приближно десет проценти од светската популација имаат одредени попречености, коишто се резултат од вродени нарушувања или, пак, се стекнати како резултат на болест, несреќи или, пак, повреда при работа. Тие попречености се поделени во голем број на подгрупи, но, генерално, можеме да зборуваме за лица со оштетен вид, оштетен слух, телесна попреченост, ментална попреченост и интелектуална попреченост. Тоа им оневозможува на овие граѓани на еднаков начин со другите граѓани, да се образуваат, да имаат пристап до здравствениот систем, да имаат пристап до работни места и воопшто до различни видови на добра и услуги. Доколку не се обезбеди еднаков пристап за овие лица, се смета дека кон нив е извршена дискриминација, којашто може да се манифестира како директна или индиректна, но во одредени ситуации може да бидат и жртви на вознемирување. Како што општеството постепено се развива и како што се прифаќаат одредени цивилизациски вредности, овие лица не се третираат како различни од другите им се обезбедуваат услови коишто ќе им овозможат да имаат приближно еднаков пристап до доброта и услугите.

Пристапот до работа и унапредувањето на работното место е право кое треба да го користи секој човек без исклучок, доколку има здравствени можности и има доволно образование и вештини за соодветното работно место. Голем дел од лицата со попреченост го имаат потребното образование и имаат добра здравствена состојба, но поради попреченоста, не се во можност да работат на одредено работно место. Доколку се направи соодветно приспособување за лицето со попреченост, а тоа подразбира најпрвин да се направи процена на видот и степенот на попреченоста, видот на работните обврски и што треба да се приспособи и потоа да се направи приспособувањето (на пример, посебен стол за седење, поголем монитор или, пак, светлосни сигнализации и слично) тогаш можеме да зборуваме дека се создадени приближно еднакви работни услови за лицето со попреченост како и за другите, и дека тоа не е дискриминирано. Иако неостварувањето на соодветното приспособување не е предвидено како облик на дискриминација во Законот за спречување и заштита од дискриминација, сепак, попреченоста е една од основите на дискриминација а работните односи се една од областите предвидени со овој Закон. Дополнително на ова, државата ја има ратификувано Конвенцијата за правата на лицата со попречености на Организацијата на Обединетите нации и бројни други меѓународни договори коишто го определуваат соодветното приспособување како начин на надминување на дискриминацијата.

Но, ваквото соодветно приспособување треба да биде разумно, а тоа подразбира дека треба да се пристапи кон приспособување доколку работникот со оптимална ефикасност реално би ги остварувал работните обврски по извршувањето на приспособувањето. Разумноста подразбира и тоа дека ефективноста на неговата работа ќе биде иста или приближна како и на другите и дека нема да претставува несразмерен трошок за работодавецот.

Обемот и квалитетот на соодветното приспособување е добар показател за свесноста на самите работници, свесноста на работодавците, ефикасноста на системот за унапредување на правата на лицата со попреченост,

ефикасноста на контролата врз спроведувањето на овој систем и слично. Во овој Истражувачки извештај е прикажан опфатот и квалитетот на соодветното приспособување на работниците со попреченост во нашата држава, подготвен врз основа на одговори на прашалници од 173 деловни субјекти и врз основа на дискусии во текот на фокус-групи од работодавачи и работници. Целта на овој Истражувачки извештај е да направи процена на состојбата со соодветното приспособување и Комисијата за заштита од дискриминација да предложи мерки до креаторите на политиките во сферата на вработувањето со цел унапредување на оваа состојба.

1. МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1.1. Цел на истражувањето

- » Да се утврди опфатот на соодветното приспособување на државно ниво, односно, да се утврди колкав е процентот на деловните субјекти кои имаат направено соодветно приспособување и за колкав број на работници со попреченост;
- » Да се утврди за кои видови на попреченост е користено соодветното приспособување;
- » Кои се причините за недоволниот опфат на работниците со попреченост со соодветното приспособување;
- » Да се утврдат квалитативните разлики од моментот пред да се пристапи кон соодветното приспособување и оние по спроведеното соодветно приспособување на конкретното работно место;
- » Да се утврдат проблемите со кои се соочуваат работодавците и работниците во реализирањето и постигнувањето на крајните ефекти од соодветното приспособување;
- » Да се утврди квантитетот и квалитетот на соодветното приспособување на кандидатите за соодветно работно место;
- » Да се утврди квантитетот и квалитетот на соодветното приспособување поради напредување;
- » Да се утврдат начините за надминувањето на предизвиците поврзани со соодветното приспособување.

1.2. Предмет на истражувањето

Предмет на истражувањето е утврдување на факторите кои влијаат врз постојната состојба со соодветното приспособување и утврдување на перцепцијата на деловните субјекти за надминување на извесните проблеми.

Генерална хипотеза

Недоволната информираност на работниците и работодавците за соодветното приспособување, немањето на финансиска поддршка на доволен број на мерки во функција на соодветното приспособување, неефикасноста на процедурите и немањето на ефикасна државна контрола влијае врз нискиот број на вработени на кои им е извршено соодветно приспособување и нискиот квалитет на соодветното приспособување, кое резултира со дискриминација врз основа на попреченост во сферата на работните односи.

1.3. Варијабли

Независни варијабли

- » Информираност и степен на знаења за соодветното приспособување и неговата реализација помеѓу работодавците и работниците;
- » Обем на средства и вид на нивна намена во функција на соодветното приспособување;
- » Процедури кои го регулираат соодветното приспособување за вработување, работен однос и напредување на работното место;
- » Контролните механизми за правилната распределба на средствата за соодветно приспособување.

Интерполирана варијабла

Обем и квалитет на соодветното приспособување.

Зависна варијабла

Дискриминација врз основа на попреченост во областа на работните односи.

1.4. Истражувачки техники за собирање на податоци

Податоците се собрани на следниве начини:

Дистрибуција на прашалник до деловните субјекти со најмалку еден вработен – лице со попреченост (Прашалникот заедно со прилогот за објаснување на видовите на соодветно приспособување се наоѓаат во Прилог 1 на овој Истражувачки извештај, којшто Прашалник има за цел да се соберат квантитативни и квалитативни податоци, и за таа цел, се подготвени структурирани и отворени прашања.

1.4.1 Истражувачки примерок

Бидејќи примерокот не е репрезентативен, односно не се земаат како основа на креирање на примерокот сите правни лица кои имаат вработено лица, ниту, пак, сите деловни субјекти од приватниот сектор, затоа се креира целен примерок составен од деловни субјекти кои имаат вработено лица со попреченост. Поради природата на примерокот, а имајќи предвид дека соодветното приспособување, врз основа на досегашните сознанија, не е доволно користено, примерокот е значително поголем во споредба со стандардниот репрезентативен примерок. Беа доставени прашалници до 500 деловни субјекти преку пошта и електронска пошта а до Комисијата за заштита од дискриминација пополнети прашалници доставија 173 деловни субјекти, односно една третина. Со ова, истражувачкиот примерок е 173 деловни субјекти, којшто е целен примерок без да се дефинира според реалната дистрибуција по дејности или регион.

Структура на примерокот

Прашалниците беа доставени до деловните субјекти независно од нивната основна дејност, но, во прашалникот се побара од нив да ја пополнат графата која се однесува на дејноста. Потоа, нивните одговори беа класификувани според националната класификација на Државниот завод за статистика. Најголемиот дел од деловните субјекти, коишто го пополнија прашалникот имаат главна дејност во преработувачката индустрија и во трговијата.

Табела број 1.

Регион	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Земјоделство, шумарство и рибарство	9	5,2	6,2	6,2
Рударство и вадење на камен	2	1,2	1,4	7,6
Преработувачка индустрија	47	27,2	32,4	40,0
Снабдување со електрична енергија, гас парно и климатизација	2	1,2	1,4	41,4
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината.	2	1,2	1,4	42,8
Градежништво	6	3,5	4,1	46,9
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	33	19,1	22,8	69,7
Транспорт и складирање	3	1,7	2,1	71,7
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	8	4,6	5,5	77,2
Информации и комуникации	1	,6	,7	77,9
Финансиски дејности и дејности на осигурување	5	2,9	3,4	81,4
Стручни, научни и технички дејности	3	1,7	2,1	83,4
Административни и помошни услужни дејности	3	1,7	2,1	85,5

Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	1	,6	,7	86,2
Уметност, забава и рекреација	1	,6	,7	86,9
Други услужни дејности	13	7,5	9,0	95,9
Дејности на домаќинствата како работодавци;	6	3,5	4,1	100,0
Вкупно	145	83,8	100,0	
Нема податок	28	16,2		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 1.

Исто така, беа замолени да одговорат во која општина е регистриран деловниот субјект, а според тоа се направи дистрибуција на примерокот според планските региони. Според податоците најголемиот број на деловните субјекти се регистрирани во Источниот и Скопскиот плански Регион.

Табела број 2.

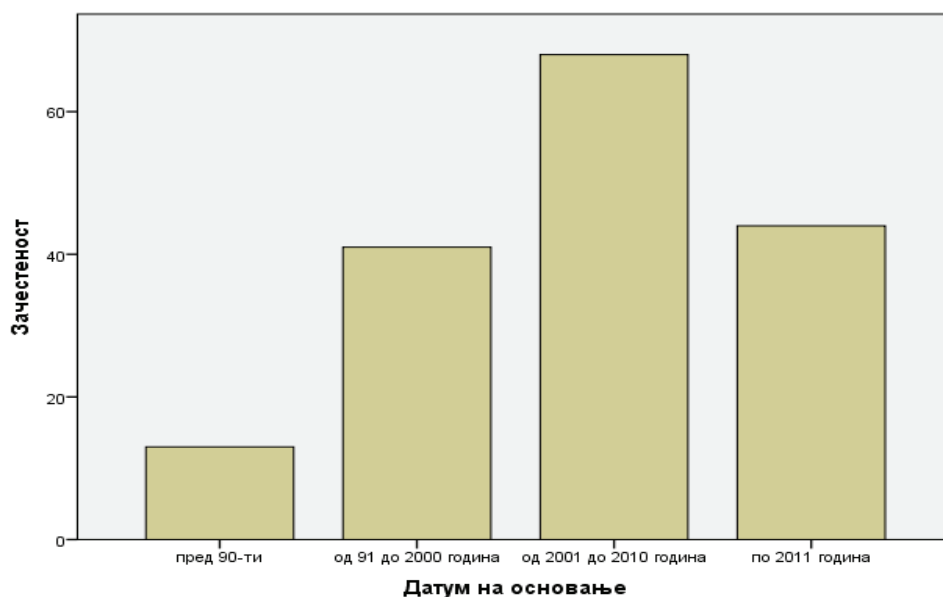
Регион	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Источен	40	23,1	23,8	23,8
Југоисточен	3	1,7	1,8	25,6
Вардарски	22	12,7	13,1	38,7
Пелагониски	27	15,6	16,1	54,8
Југозападен	14	8,1	8,3	63,1
Полошки	16	9,2	9,5	72,6
Скопски	39	22,5	23,2	95,8
Североисточен	7	4,0	4,2	100,0
Вкупно	168	97,1	100,0	
Нема податок	5	2,9		
Вкупно	173	100,0		

Според податоците коишто се содржани во прашалниците, најголем број од деловните субјекти се основани меѓу 2001 и 2010 година.

Табела број 3.

Основање	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Пред 90-тите	13	7,5	7,8	7,8
Од 1991 до 2000 година	41	23,7	24,7	32,5
Од 2001 до 2010 година	68	39,3	41,0	73,5
По 2011 година	44	25,4	26,5	100,0
Вкупно	166	96,0	100,0	
Нема податок	7	4,0		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 2.

Дали еден деловен субјект е регистриран како заштитно друштво или не, е важно затоа што доколку е регистриран како заштитно друштво, тогаш може да се претпостави дека тие деловни субјекти повеќе се упатени во однос на искористувањето на средствата наменети за вработените со попреченост. Ова се темели на фактот што ваквиот вид на деловни субјекти имаат поголем број на работници со попреченост, може да користат поголем број на видови на средства од Посебниот фонд и поголемо искуство и знаења на нивните сметководствени и правни служби за можностите кои ги нуди Посебниот фонд, вклучувајќи ги и средствата за соодветно приспособување.

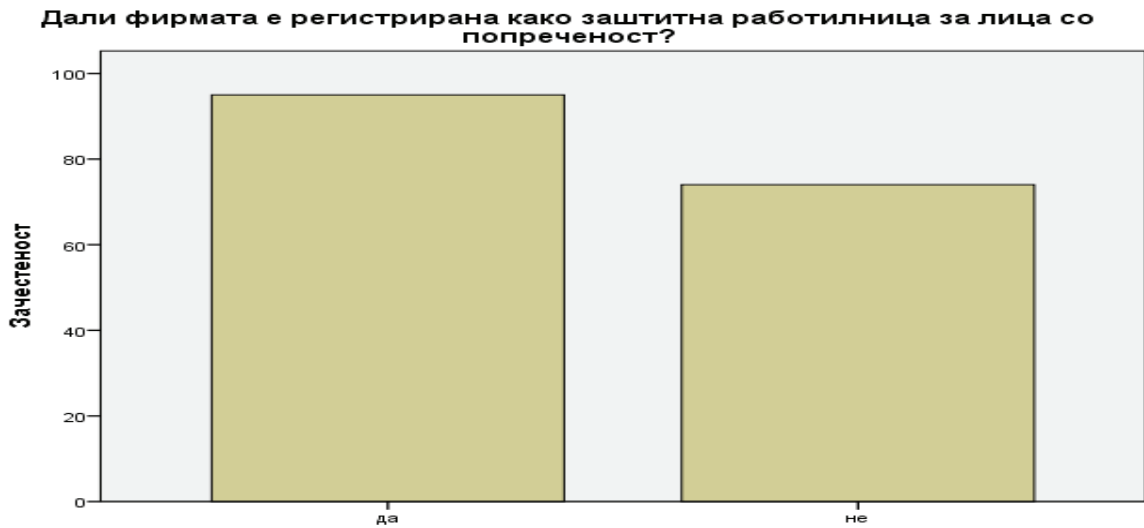
Во примерокот незначително е поголем бројот на деловните субјекти кои се регистрирани како заштитни друштва.

Табела број 4.

Регистрираност	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Да	95	54,9	56,2	56,2
Не	74	42,8	43,8	100,0
Вкупно	169	97,7	100,0	
Нема податок	4	2,3		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 3.

Во истражувачкиот примерок најмногу застапеност имаат деловните субјекти кои имаат од 11 до 20 вработени.

Табела број 5.

Вработени	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Еден вработен	18	10,4	10,6	10,6
Двајца вработени	17	9,8	10,0	20,6
Од 3 до 5 вработени	15	8,7	8,8	29,4
Од 6 до 10 вработени	28	16,2	16,5	45,9
Од 11 до 20 вработени	47	27,2	27,6	73,5
Од 21 до 30 вработени	16	9,2	9,4	82,9
Од 31 до 40 вработени	6	3,5	3,5	86,5
Од 41 до 50 вработени	3	1,7	1,8	88,2
Повеќе од 50 вработени	20	11,6	11,8	100,0
Вкупно	170	98,3	100,0	
Нема податок	3	1,7		
Вкупно	173	100,0		

Според податоците содржани во прашалниците, во примерокот повеќе од половината од деловните субјекти имаат или еден вработен или од 3 до 10 вработени лица со попреченост.

Табела број 6.

Број на вработени со попреченост	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Еден вработен	59	34,1	34,5	34,5
Двајца вработени	5	2,9	2,9	37,4
Од 3 до 5 вработени	38	22,0	22,2	59,6
Од 6 до 10 вработени	35	20,2	20,5	80,1
Од 11 до 20 вработени	16	9,2	9,4	89,5
Од 21 до 30 вработени	7	4,0	4,1	93,6
Од 41 до 50 вработени	1	,6	,6	94,2
Повеќе од 50 вработени	3	1,7	1,8	95,9
Ниту еден	7	4,0	4,1	100,0
Вкупно	171	98,8	100,0	
Нема податок	2	1,2		
Вкупно	173	100,0		

1.4.2 Други истражувачки техники

Фокус-групата со претставници на работници со попреченост, синдикати, здруженија на граѓани и претставници на државни органи имаше за цел да ги осознае ставовите околу соодветното приспособување на различните засегнати страни. Извадоци од размислувањата на дел од учесниците и заклучоците се наведени во Прилог 2 од овој Истражувачки извештај.

Студија на случај илустриран преку интервју со еден претставник на заштитно друштво преку кое, со помош на индуктивен метод, може да се донесат одредени заклучоци за состојбите околу вработувањето и работењето на лицата со попреченост. Овој случај може да го погледнете во Прилог 3.

2. ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ

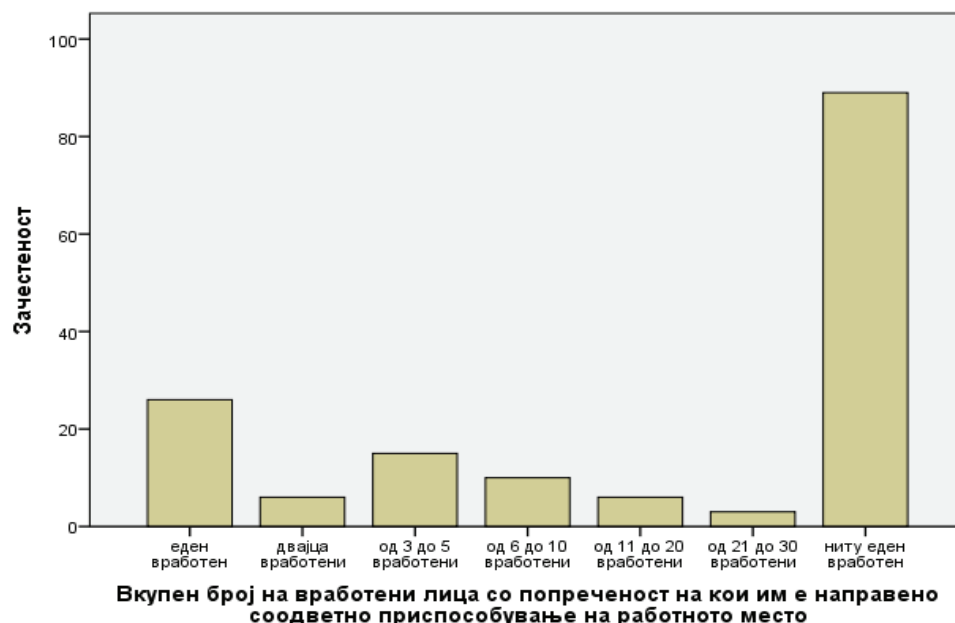
2.1. Опфат и структура на деловните субјекти во однос на соодветното приспособување

Очекуван беше податокот дека повеќе од половината деловни субјекти немаат направено соодветно приспособување. Ако се извади просек, на 343 вработени лица со попреченост им е направено приспособување, број којшто повторно ја рефлектира реалноста за нискиот опфат на лицата со попреченост. Овој број е просек којшто е добиен преку просек од еден модалитет (на пример, од 6 до 10 вработени просекот е 8) кој се множи со бројот на деловни субјекти врзан за тој модалитет (на пример, во овој случај 10 деловни субјекти) и потоа се прави збир од овие производи и се додава бројот 26 (26 деловни субјекти со еден вработен) и бројот 12 (6 деловни субјекти со двајца вработени).

Табела број 7.

Вкупен број на вработени лица со попреченост на кои им е направено соодветно приспособување на работното место	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Еден вработен	26	15,0	16,8	16,8
Двајца вработени	6	3,5	3,9	20,6
Од 3 до 5 вработени	15	8,7	9,7	30,3
Од 6 до 10 вработени	10	5,8	6,5	36,8
Од 11 до 20 вработени	6	3,5	3,9	40,6
Од 21 до 30 вработени	3	1,7	1,9	42,6
Ниту еден вработен	89	51,4	57,4	100,0
Вкупно	155	89,6	100,0	
Нема податок	18	10,4		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 4.

Може да се заклучи дека постои корелација меѓу датумот на основање на деловниот субјект и вкупниот број на лица со попреченост на коишто им е направено соодветно приспособување. Односно, колку подоцна е формиран деловниот субјект толку е поголема заинтересираноста да се направи соодветно приспособување.

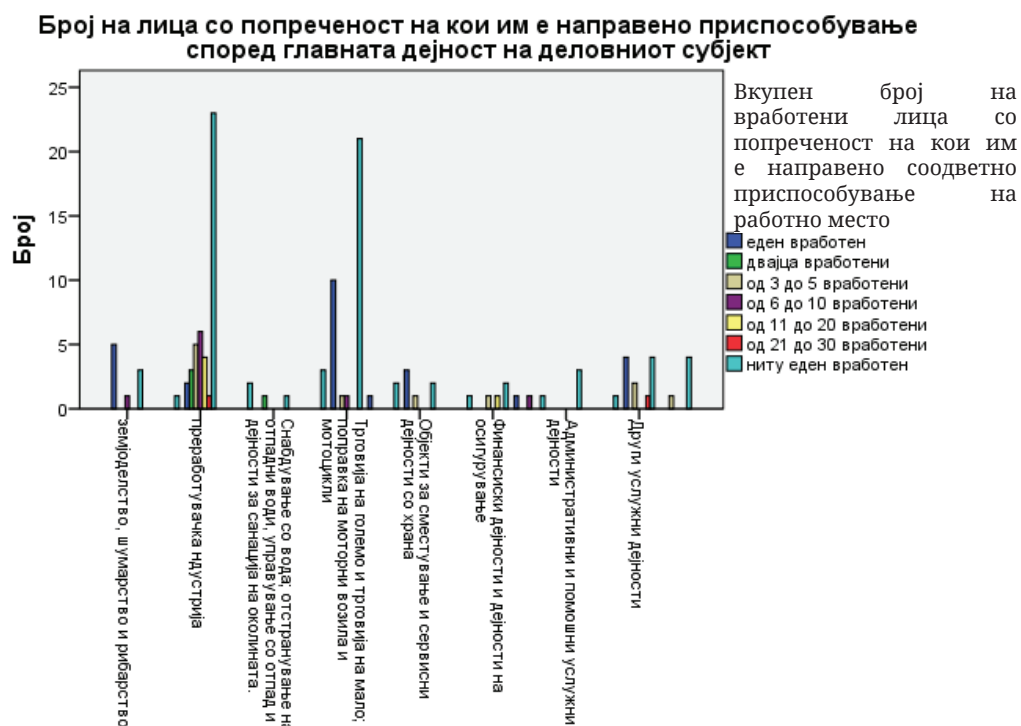
Од табелата број 8, дадена подолу, е видливо дека во сферата на земјоделството, шумарството и риболовот и во сферата на трговијата во најголем обем е направено приспособување на работното место, но разбирливо е дека во овие дејности би имало најголемо приспособување бидејќи во овие дејности има најголем број на деловни субјекти кои имаат вработено лица со попреченост.

Табела број 8.

	Вкупен број на вработени лица со попреченост на кои им е направено соодветно приспособување на работното место							Вкупно
	1 вработен	2 вработени	Од 3 до 5 вработени	Од 6 до 10 вработени	Од 11 до 20 вработени	Од 21 до 30 вработени	Ниту еден вработен	
Земјоделство, шумарство и рибарство	5	0	0	1	0	0	3	9
Рударство и вадење на камен	0	0	0	0	0	0	1	1
Преработувачка индустрија	2	3	5	6	4	1	23	44
Снабдување со електрична енергија, гас парно и климатизација	0	0	0	0	0	0	2	2
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината.	0	1	0	0	0	0	1	2
Градежништво	0	0	0	0	0	0	3	3
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	10	0	1	1	0	0	21	33
Транспорт и складирање	1	0	0	0	0	0	2	3
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	3	0	1	0	0	0	2	6
Информации и комуникации	0	0	0	0	0	0	1	1
Финансиски дејности и дејности на осигурување	0	0	1	0	1	0	2	4
Стручни, научни и технички дејности	1	0	0	1	0	0	1	3
Административни и помошни услужни дејности	0	0	0	0	0	0	3	3
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	0	0	0	0	0	0	1	1
Други услужни дејности	4	0	2	0	0	1	4	11
Дејности на домаќинства та како работодавци	0	0	1	0	0	0	4	5
Вкупно	26	4	11	9	5	2	74	131

Главна дејност на деловниот субјект

Графикон број 5.

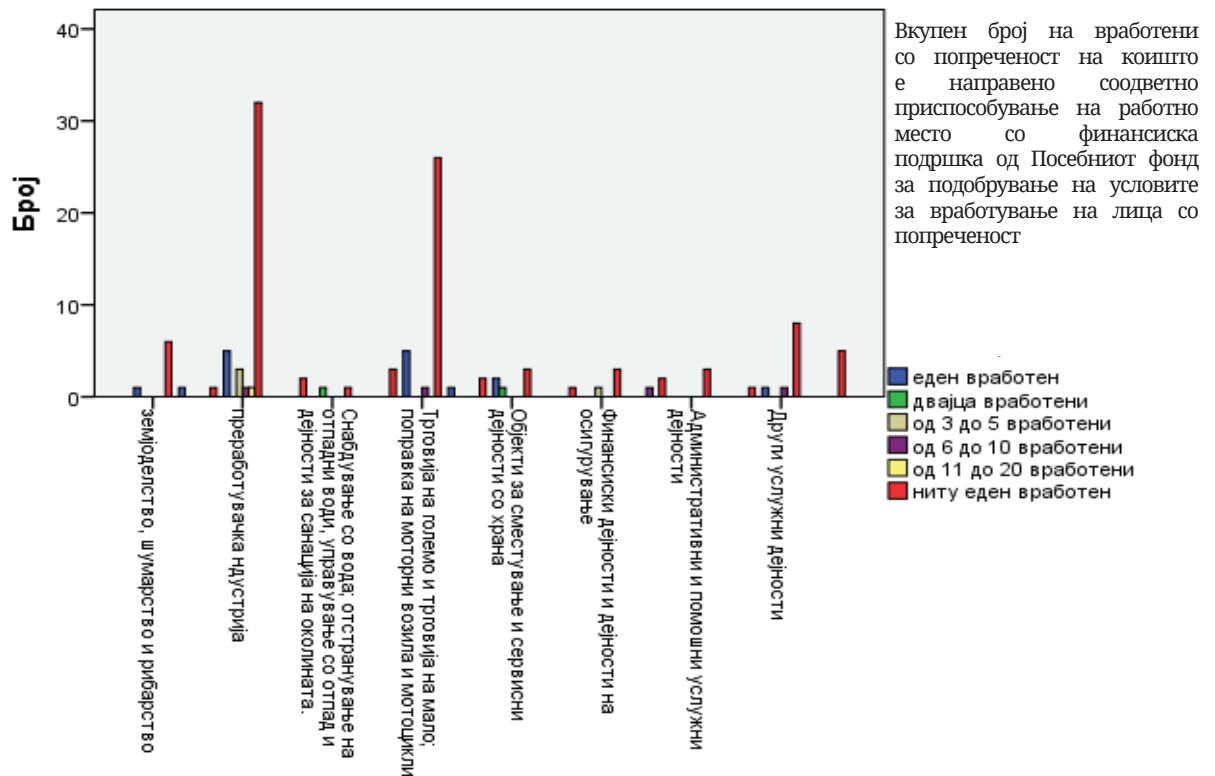

Источниот, Полошкиот и Вардарскиот Регион се регионите во коишто е направено соодветно приспособување во најголем број на деловни субјекти. Ова соодветствува и со бројот на деловни субјекти коишто имаат вработено најмногу лица со попреченост.

При утврдувањето на корелацијата меѓу опфатот на лицата со попреченост и големината на деловниот субјект се утврди поголема дистрибуција на само едно вработено лице со попреченост во помалите деловни субјекти, а во деловните субјекти коишто имаат повеќе од 20 вработени речиси и не се евидентираше случај да имаат само едно лице со попреченост коешто е во работен однос. Првичниот заклучок би бил дека имаме поголема отвореност на поголемите деловни субјекти кон лицата со попреченост бидејќи штоту е поголем деловниот субјект се зголемува и бројот на вработени лица со попреченост. Но, ако се имаат предвид поволностите кои се добиваат од Посебниот фонд, за жал, причината за вработувањето на лицето со попреченост не е да се вработи тоа лице затоа што може да придонесе во работниот процес исто како и другите лица, туку затоа што е лице со попреченост и врз таа основа, штоту нивниот број е поголем и е исполнет минималниот број за да се добијат средства во согласност со Законот за вработување на инвалидни лица, тогаш деловниот субјект ги користи сите поволности за додатоци за опрема и додатоци за вработување, особено кога станува збор за заштитни друштва, кои ги има застапено во голем процент во ова истражување. Ова е важно бидејќи соодветното приспособување треба да создаде приближно еднакви работни услови за лицето со попреченост со другите лица и ако така се пристапува кон лицата со попреченост, тогаш нивниот број ќе биде поголем и онаму каде што деловниот субјект не е регистриран како т.н. заштитно друштво.

Графикон број 6.

Главна дејност на деловниот субјект

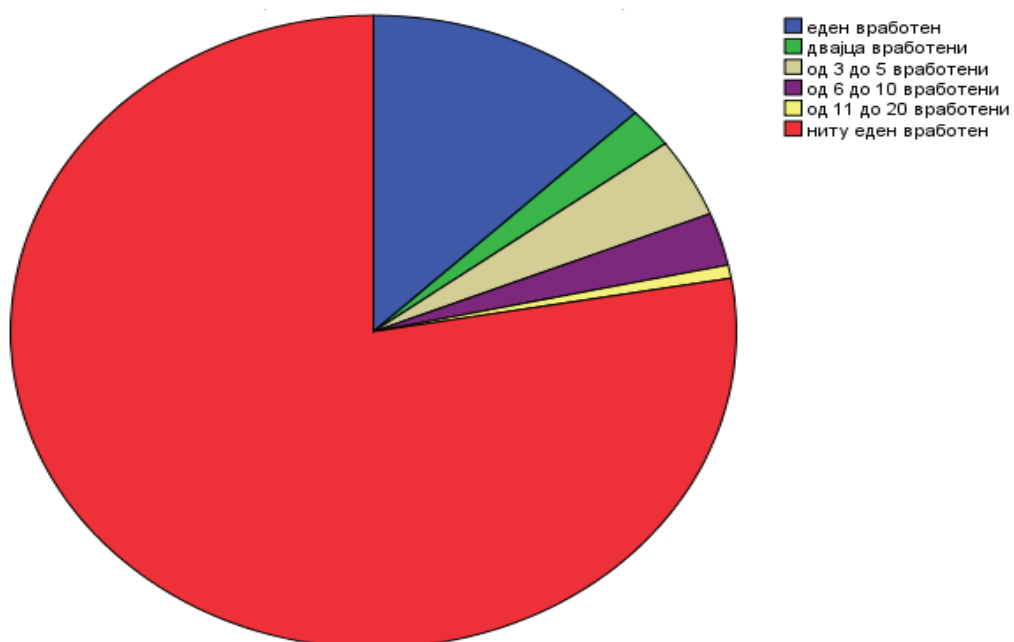
Еден од главните фокуси на ова истражување е да се утврди квалитетот и обемот на користењето на средствата од Посебниот фонд со цел обезбедување на соодветно приспособување за лицата со попреченост, што укажува на степенот на запознаеност на деловните субјекти со можностите коишто ги дава Фондот, сложеноста на постапката и дали износот на овие средства е доволен или не. Очекуван е малиот процент на искористеност на средствата од Посебниот фонд, иако се претпоставува дека деловните субјекти не ги разграничуваат доволно средствата наменети за соодветно приспособување од средствата коишто се наменети за опрема и додатоци на плати и затоа се смета дека овој број е реално помал. Ако се направи просек (на истиот начин како што е направен просек на бројот на вработени лица со попреченост, објаснето над табела број 7, на бројот на вработените лица со попреченост на коишто работното место им е приспособено со средства од Посебниот фонд, којшто изнесува 96, ќе се заклучи дека на помалку од една третина на вработените на коишто им е направено приспособување, средствата се искористени од Посебниот фонд.

Табела број 9.

Вкупен број на вработени со попреченост на коишто е направено соодветно приспособување на работното место со финансиска поддршка од Посебниот фонд за подобрување на условите за вработување и работење на лица со попреченост				
	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Еден вработен	19	11,0	12,8	12,8
Двајца вработени	3	1,7	2,0	14,9
Од 3 до 5 вработени	6	3,5	4,1	18,9
Од 6 до 10 вработени	4	2,3	2,7	21,6
Од 11 до 20 вработени	1	,6	,7	22,3
Ниту еден вработен	115	66,5	77,7	100,0
Вкупно	148	85,5	100,0	
Нема податок	25	14,5		
Вкупно	173	100,0		

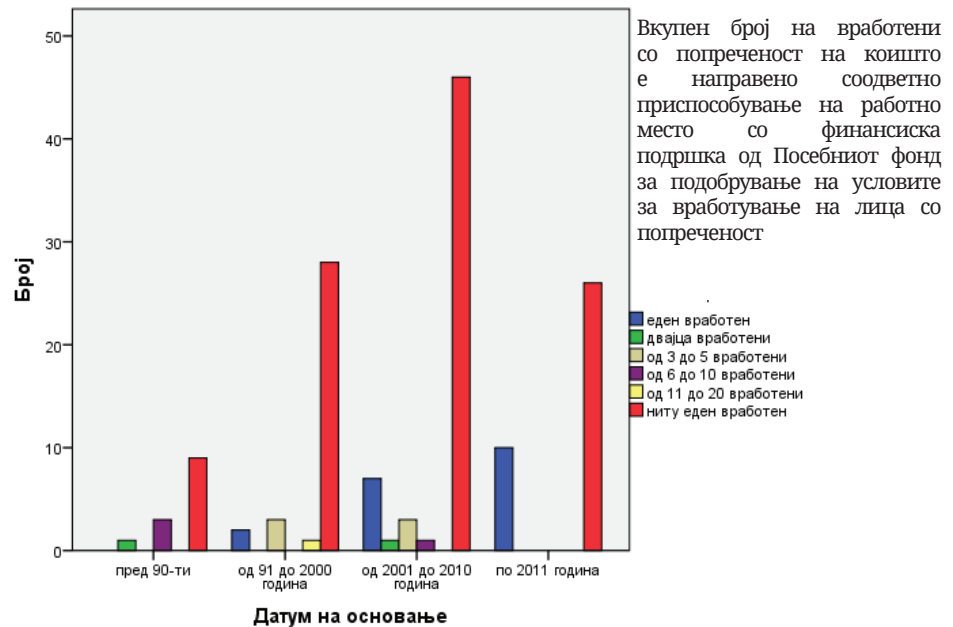
Графикон број 7.

Вкупен број на вработени со попреченост на коишто е направено соодветно приспособување на работно место со финансиска поддршка од Посебниот фонд за подобрување на условите за вработување на лица со попреченост

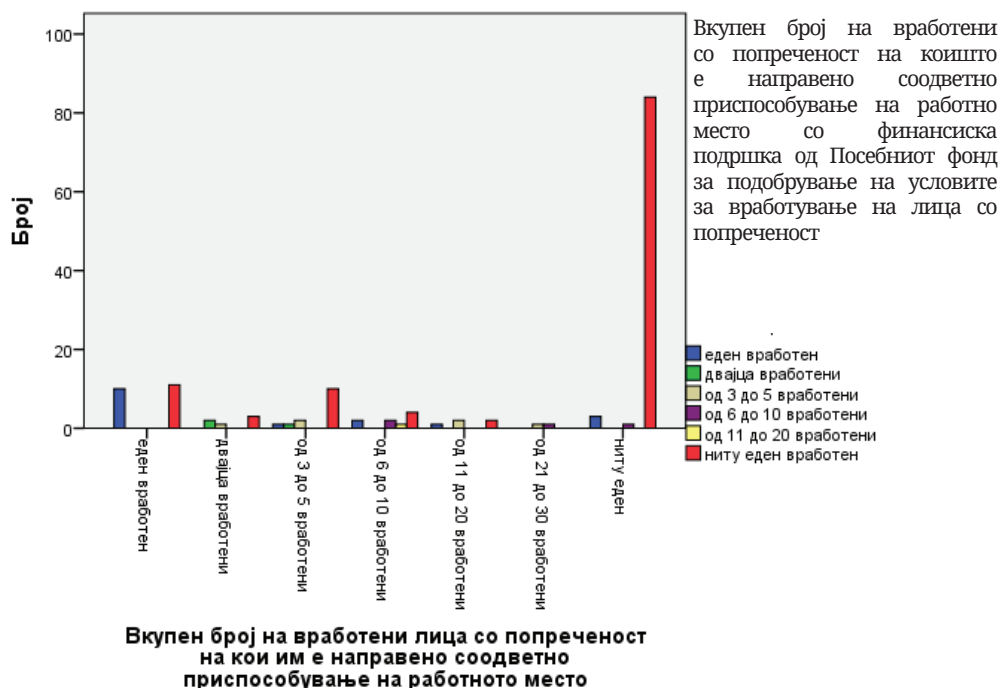
Не постои корелација меѓу датумот на основање на деловниот субјект и бројот на лицата со попреченост на кои им е направено приспособување од средствата на Посебниот фонд, но постои зголемен интерес за користење на овие средства од страна на деловните субјекти кои се основани по 2001 година. Тоа особено е видливо кај оние деловни субјекти кои направиле приспособување за еден вработен. Овде потенцираме дека корелација во однос на обемот не постои, но постои во однос на користењето на средствата, односно деловните субјекти - користат барем за едно лице.

Графикон број 8.

Од подолу наведените податоци, може да се заклучи дека најголема дистрибуција на работници на коишто им е направено приспособување со средства од Посебниот фонд, ги има во оние деловни субјекти коишто имаат само едно лице со попреченост.

Графикон број 9.

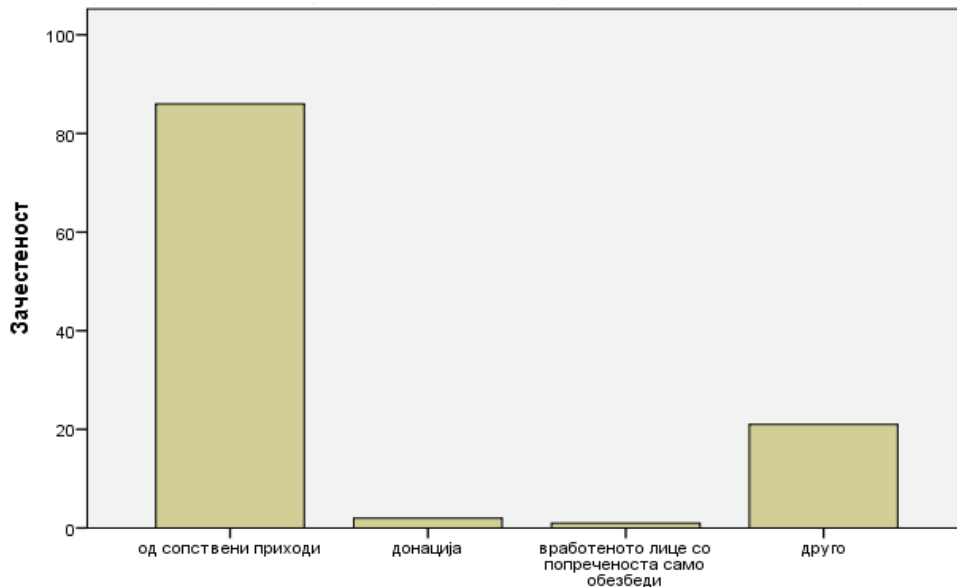
Деловните субјекти коишто немаат искористено средства од Посебниот фонд а направиле приспособување на работното место на своите вработени, најчесто приспособувањето го имаат направено со сопствени средства. Во исто толкав број одговараат и дека со помош на други извори го имаат направено приспособувањето, притоа најчесто не наведувајќи ги изворите.

Табела број 10.

Немаат користено средства од Посебниот фонд	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Од сопствени приходи	86	49,7	78,2	78,2
Донација	2	1,2	1,8	80,0
Вработеното лице со попреченост само обезбеди	1	,6	,9	80,9
Друго	21	12,1	19,1	100,0
Вкупно	110	63,6	100,0	
Нема податок	63	36,4		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 10.

Начин на кој се обезбедени средства за приспособување на лицата со попреченост, доколку не се користени средства од Посебниот фонд

Начин на кој се обезбедени средства за приспособување на лицата со попреченост, доколку не се користени средства од Посебниот фонд

Деловните субјекти, коишто имаат добиено средства за соодветно приспособување од Посебниот фонд, во прашалникот беа замолени да дадат оценка на постапката за добивање на средствата. Со оценки од 1 - најниска до 5 - највисока, направија оценување на различни аспекти од добивањето на средствата. Потребно е да се напоми дека мал број на деловни субјекти ги искористиле средствата за оваа намена, а уште помалку од нив одговориле на овие прашања. Затоа, се препорачува при интерпретацијата на овие резултати да се гледа колоната која се однесува на фреквенцијата. Дополнително, податоците повеќе се индикативни, а помалку репрезентативни. Ова дополнително ја отежнува корелацијата на овие прашања со другите прашања - утврдени како варијабли во истражувањето и не е можно да се пресмета Хи квадрат за да се утврди степенот на корелација.

Значително голем број од деловните субјекти се изјаснуваат дека немале проблем со јасноста на постапката, односно околу 60 % ја оценуваат јасноста со 5 (највисока оценка).

Табела број 11.

Оценка на јасноста на постапката за добивање на средствата	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
1	1	,6	5,6	5,6
2	1	,6	5,6	11,1
3	5	2,9	27,8	38,9
4	3	1,7	16,7	55,6
5	8	4,6	44,4	100,0
Вкупно	18	10,4	100,0	
Нема податок	155	89,6		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 11.

Сепак, брзината на постапката во однос на јасноста е полошо оценета, односно приближно половина од деловните субјекти ја оценуваат со средна оценка.

Табела број 12.

Оценка на брзината на постапката од поднесување на барање до добивање на средства	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
1	2	1,2	10,5	10,5
2	1	,6	5,3	15,8
3	9	5,2	47,4	63,2
4	2	1,2	10,5	73,7
5	5	2,9	26,3	100,0
Вкупно	19	11,0	100,0	
Нема податок	154	89,0		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 12.

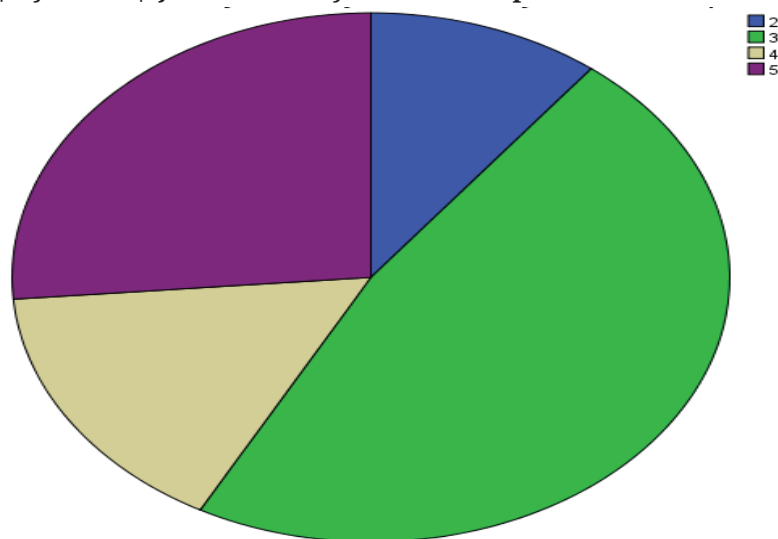
Приближно половина од деловните субјекти со средна оценка ја имаат оценето помошта која ја дава државата во постапката на аплицирање.

Табела број 13.

Оценка на помошта која ја даваат надлежните органи во собирањето на документацијата и пополнувањето на барањето	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
2	2	1,2	10,5	10,5
3	9	5,2	47,4	57,9
4	3	1,7	15,8	73,7
5	5	2,9	26,3	100,0
Вкупно	19	11,0	100,0	
Нема податок	154	89,0		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 13.

Оценка на помошта која ја даваат надлежните органи во собирањето на документацијата и пополнувањето на барањето

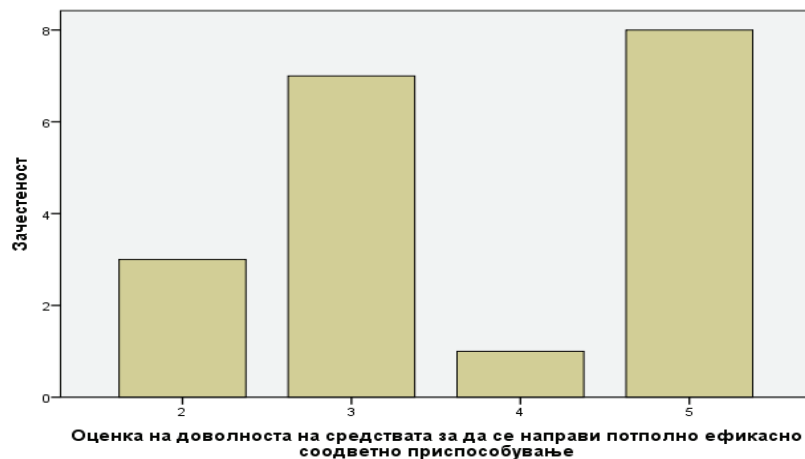

Доволноста на средствата многу често е предмет на негодување од страна на деловните субјекти, бидејќи се забележува дека е неопходно да се додадат и други дополнителни средства за да се направи ефикасно приспособување. Сепак, според резултатите од ова истражување, средни се оценките во врска со ова прашање.

Табела број 14.

Оценка на помошта која ја даваат надлежните органи во собирањето на документацијата и пополнувањето на барањето	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
2	3	1,7	15,8	15,8
3	7	4,0	36,8	52,6
4	1	,6	5,3	57,9
5	8	4,6	42,1	100,0
Вкупно	19	11,0	100,0	
Нема податок	154	89,0		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 14.

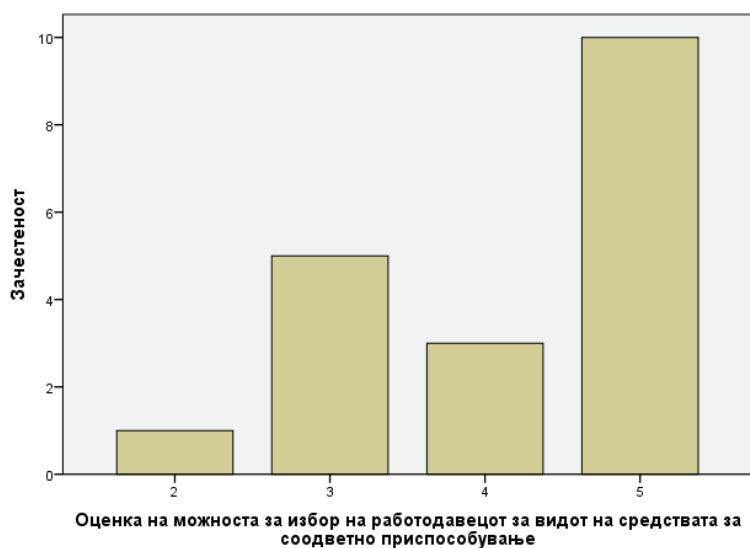

Многу често деловните субјекти забележуваат дека работодавецот нема можност да избере за што би ги искористил средствата. Но, резултатите од истражувањето покажуваат дека, сепак, работодавците даваат позитивни оценки во врска со оваа слобода, оценувајќи ја со 5 (највисока оценка).

Табела број 15.

Оценка на можноста за избор на работодавецот за видот на средствата за соодветно приспособување	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
2	1	,6	5,3	5,3
3	5	2,9	26,3	31,6
4	3	1,7	15,8	47,4
5	10	5,8	52,6	100,0
Вкупно	19	11,0	100,0	
Нема податок	154	89,0		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 15.

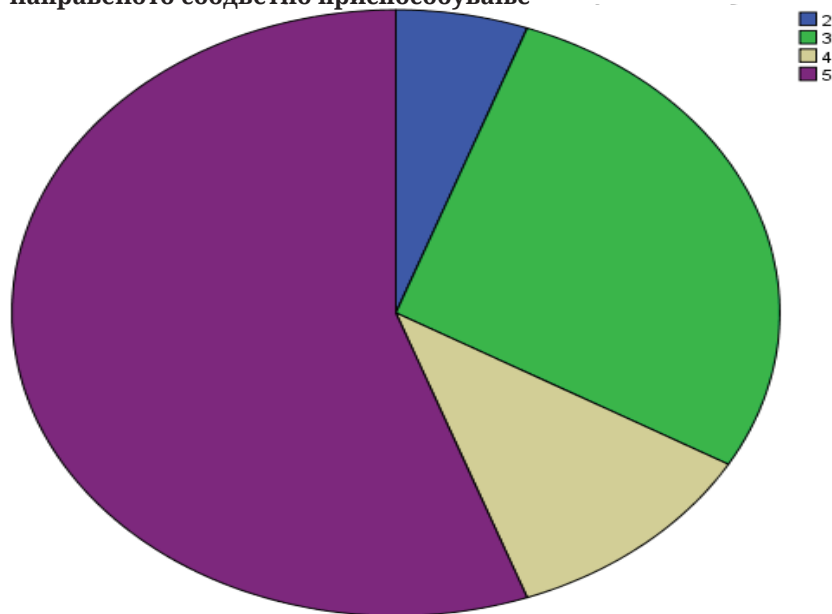
Високи се оценките и за ефикасноста во спроведувањето на контролата од страна на државата во врска со соодветното приспособување.

Табела број 16.

Оценка на ефикасноста на контролата што ја прави државата во врска со направеното соодветно приспособување	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
2	1	,6	5,6	5,6
3	5	2,9	27,8	33,3
4	2	1,2	11,1	44,4
5	10	5,8	55,6	100,0
Вкупно	18	10,4	100,0	
Нема податок	155	89,6		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 16.

Оценка на ефикасноста на контролата што ја прави државата во врска со направеното соодветно приспособување

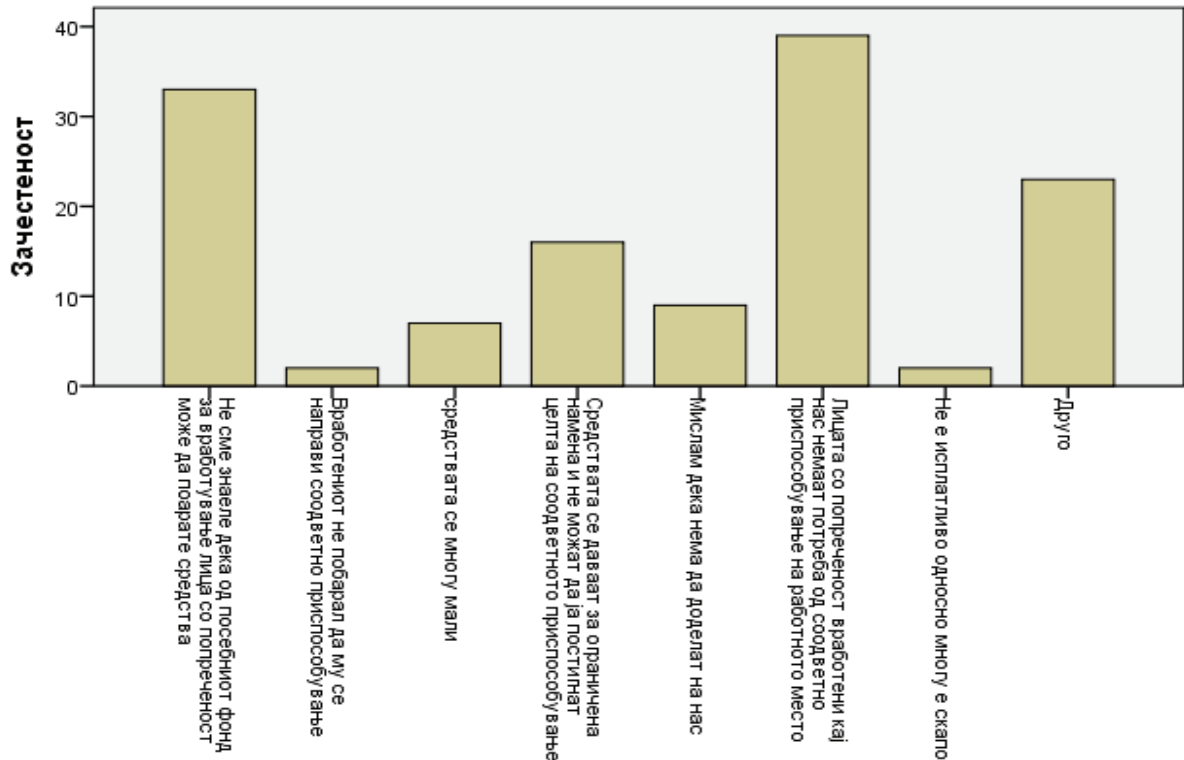
Една од целите на истражувањето беше и да се утврдат причините зошто постои низок степен на интерес за користење на средствата од Посебниот фонд. Резултатите покажуваат дека една од најголемите причини е тоа што вработените лица со попреченост немаат потреба од соодветно приспособување на работното место. Ова може да нè води до неколку заклучоци. *Прво*, дека работодавците ги вработуваат овие лица на потполно соодветни работни места; *второ*, дека самите работодавци или, пак, работниците немаат развиено свесност за постоење на можноста за соодветно приспособување и *трето*, ова можеби претставува одговор којшто е најнеутрален и на тој начин работодавците ги избегнуваат непријатностите од дополнителни прашања. Но, приближен е и процентот на оние работодавци кои воопшто не знаеле дека постојат средства од Посебниот фонд за да се направи соодветно приспособување на работното место. Овој податок можеби е и еден од клучните, коишто произлегуваат од ова истражување бидејќи е силно индикативен за главната причина за неискористувањето на средствата и индиректно, може да се дојде до заклучокот дека не постои развиен систем на информирање и едукација на работодавците за овие можности.

Табела број 17.

На што се должи тоа што не сте побарале средства од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување на работното место за лицата со попреченост?	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Не сме знаеле дека од Посебниот фонд за вработување лица со попреченост може да побараме средства	33	19,1	25,2	25,2
Вработениот не побарал да му се направи соодветно приспособување	2	1,2	1,5	26,7
Средствата се многу мали	7	4,0	5,3	32,1
Средствата се даваат за ограничена намена и не можат да ја постигнат целта на соодветното приспособување	16	9,2	12,2	44,3
Мислам дека нема да доделат на нас	9	5,2	6,9	51,1
Лицата со попреченост вработени кај нас немаат потреба од соодветно приспособување на работното место	39	22,5	29,8	80,9
Не е исплатливо, односно многу е скапо	2	1,2	1,5	82,4
Друго	23	13,3	17,6	100,0
Вкупно	131	75,7	100,0	
Нема податок	42	24,3		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 17.

На што се должи тоа што не сте побарале средства од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување на работното место за лица со попреченост

2.2. Опфат и квалитет на соодветното приспособување на работното место во оние деловни субјекти кои користеле средства од Посебниот фонд

Имајќи ја предвид реалната состојба со обемот на искористеноста на средствата за соодветно приспособување од Посебниот фонд, се претпоставува дека на оваа група на прашања одговориле и оние деловни субјекти кои имаат користено средства од Посебниот фонд за други намени, но ги искористиле за соодветно приспособување. Во прашалникот беа поставени прашања, кои се однесуваа само на оние деловни субјекти коишто имаат направено соодветно приспособување со помош на средствата од Посебниот фонд на барем едно лице со попреченост. Оваа група на прашања се однесуваше за секој вработен на кого е направено соодветното приспособување, односно една група на прашања за еден вработен. Односно, овде единица на примерокот не е деловниот субјект, како што беше погоре во Истражувачкиот извештај, туку работникот и сите податоци се однесуваат на работниците.

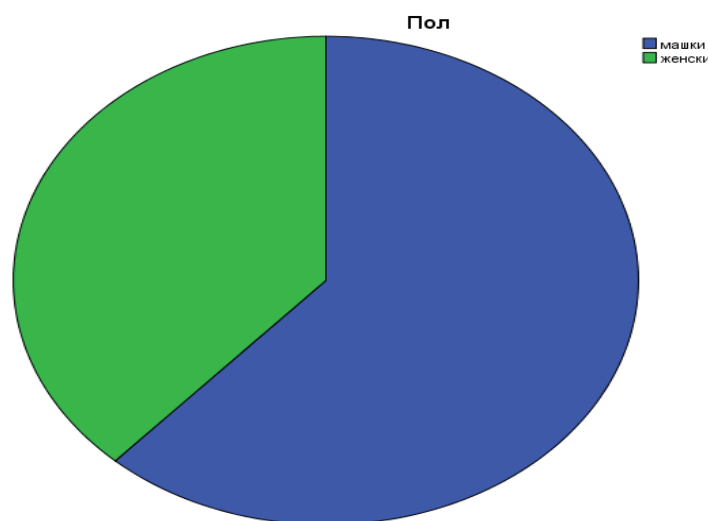
Од податоците може да се заклучи дека мажите се опфатени приближно за една четвртина повеќе со соодветното приспособување во однос на жените.

Ако се има предвид дека постои родов баланс во опфатот на вработените лица со попреченост, сепак, може да се заклучи дека е потребно да се зголеми свесноста кај работодавците дека, иако можеби жените извршуваат полесни физички работни задачи, сепак, за голем број на работни места, во зависност од видот на попреченоста, потребно е приспособување за сите.

Табела број 18.

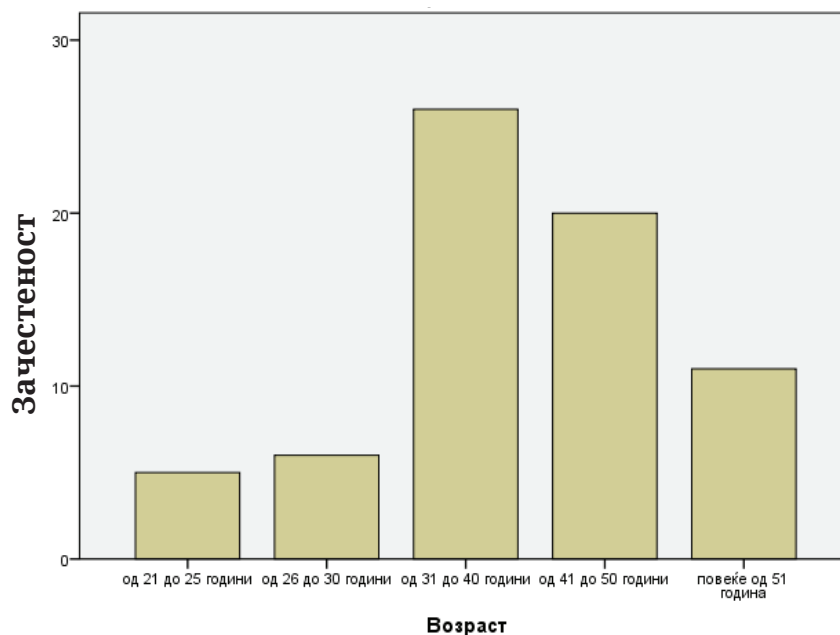
Пол	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Машки	42	61,8	61,8	61,8
Женски	26	38,2	38,2	100,0
Вкупно	68	100,0	100,0	

Графикон број 18.

Бројот на вработени лица со попреченост според возраста соодветствува со процентот кој се однесува на работниците со попреченост на коишто им е направено соодветно приспособување.

Графикон број 19.

Во случајот на образовната структура на лицата на коишто е направено соодветно приспособување на работното место и образовната структура на вработените со попреченост постои корелација, како и во претходниот случај којшто се однесуваше на возраста. Најголемиот број на работници со попреченост се со средно образование и разбирливо е и процентот на лицата на коишто им е направено соодветно приспособување на работното место да бидат со средно образование.

Табела број 19.

Степен на образование	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Без основно образование	1	1,5	1,5	1,5
Основно образование	17	25,0	25,0	26,5
Средно образование	46	67,6	67,6	94,5
Двегодишно вишо образование	2	2,9	2,9	97,1
Високо образование	2	2,9	2,9	100,0
Вкупно	68	100,0	100,0	

Графикон број 20.

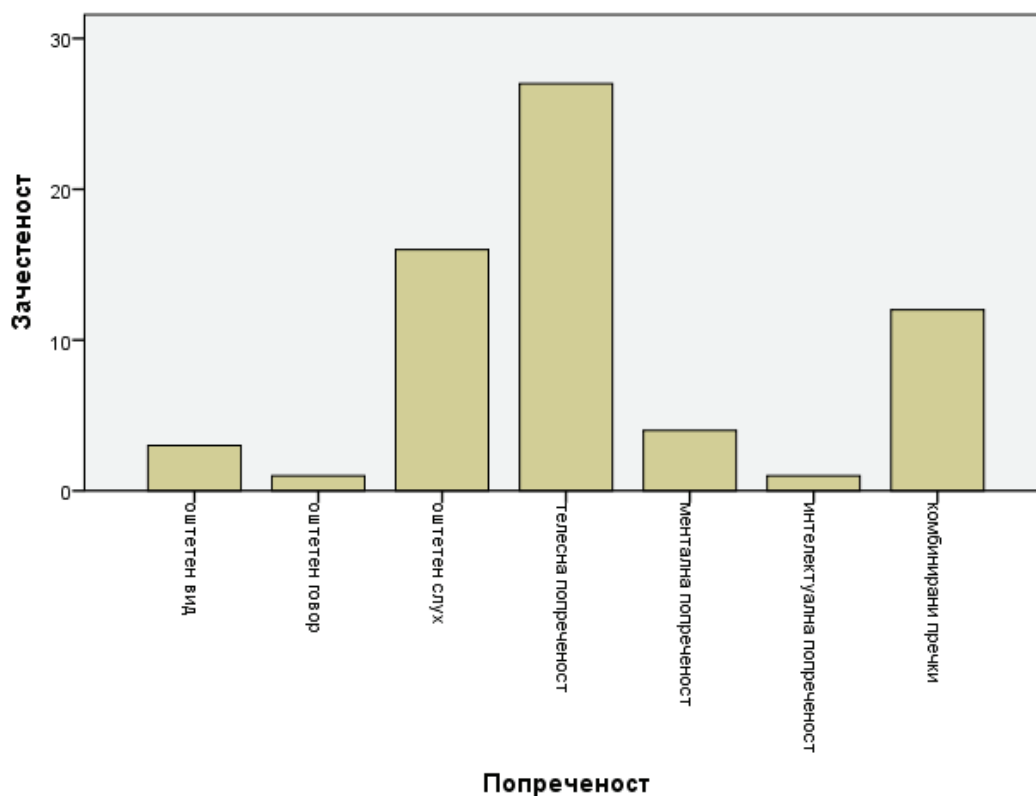
Познато е дека постојат различни видови и степени на попречености, кои, ако се комбинираат со видот на работното место, доаѓаат до заклучок дека постојат различни видови на приспособувања на работното место. Од податоците кои се добиени во однос на видот на попреченост на работниците на коишто им е направено приспособување, може да се заклучи дека не се доволно опфатени лицата со оштетен вид, лицата со ментална попреченост, лицата со интелектуална попреченост и лицата со оштетен говор. Може да се заклучи дека или овие работници се распределени на соодветни работни места или работодавците немаат доволно податоци за постоење на можности да се направи приспособување и за овие лица со попреченост. Поради подобро интерпретирање

на резултатите, потребно е да се напомни дека видот на попреченост беше оставен како отворено прашање и при обработката на прашалниците истото е затворено. Интелектуалната попреченост е издвоена од менталната попреченост.

Табела број 20.

Вид на попреченост	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Оштетен вид	3	4,4	4,7	4,7
Оштетен говор	1	1,5	1,6	6,3
Оштетен слух	16	23,5	25,0	31,3
Телесна попреченост	27	39,7	42,2	73,4
Ментална попреченост	4	5,9	6,3	79,7
Интелектуална попреченост	1	1,5	1,6	81,3
Комбинирани пречки	12	17,6	18,8	100,0
ВКУПНО	64	94,1	100,0	
Нема податок	4	5,9		
ВКУПНО	68	100,0		

Графикон број 21.

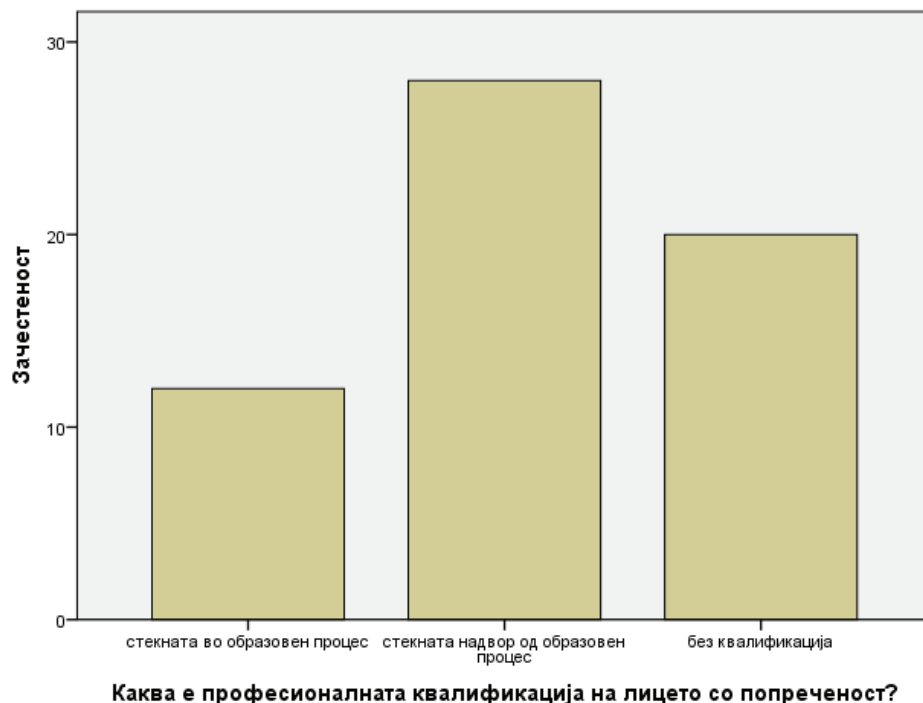

Професионалната квалификација на работниците на коишто им е направено соодветно приспособување е важна за да се утврди дали преку дополнително образование работникот се стекнал со знаења и вештини коишто му помогнале да се приспособи на работното место кое го работи. Се смета дека професионалната доквалификација или преквалификација е еден вид на соодветно приспособување, која во овој случај, само може да придонесе на другите видови на соодветно приспособување или, пак, потполно да се оствари приспособувањето со дополнително образование надвор од стандардниот образовен систем.

Табела број 21.

Каква е професионалната квалификација на лицето со попреченост?	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Стектата во образовен процес	12	17,6	20,0	20,0
Стектата надвор од образовен процес	28	41,2	46,7	66,7
Без квалификација	20	29,4	33,3	100,0
Вкупно	60	88,2	100,0	
Нема податок	8	11,8		
Вкупно	68	100,0		

Графикон број 22.

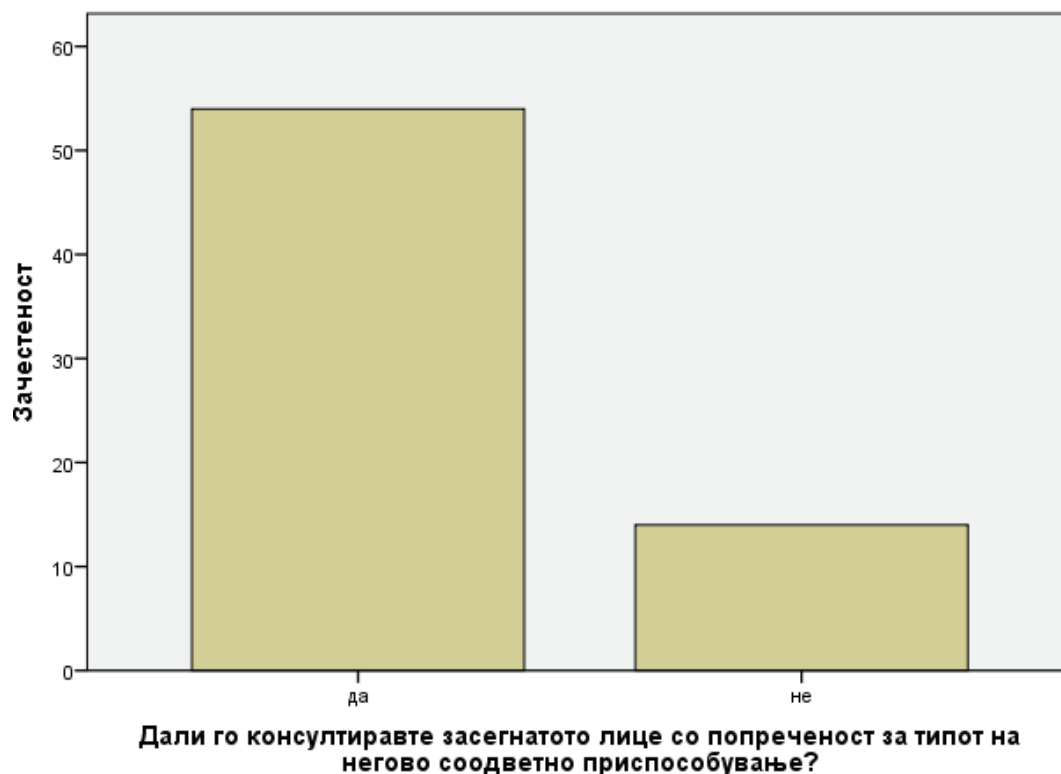
Висок е процентот на работници коишто биле консултирани за видот на соодветното приспособување на работното место, а ова е важно бидејќи процесот на приспособување треба да се индивидуализира и сериозно да се земат предвид потребите на работникот. Не може кон приспособувањето

да се пристапи врз основа на претходно воспоставени стандарди кои би претставувале некаква математичка функција од вид на попреченост, степен на попреченост, вид на дополнителна квалификација и специфика на работното место и, врз основа на ова, да се заклучи каков вид и во колкав степен се прави приспособувањето. Во нашата држава, секако дека постои постапка, стручна комисија да направи увид на работното место и дополнително на тоа да разговара со потенцијалниот работник пред да се издаде решение дека тоа лице може да работи на тоа работно место со посочување на потребното приспособување. Но, сепак, мислењето на потенцијалниот работник во однос на своите потреби за приспособување е клучно во дефинирањето на видот и обемот на истото.

Табела број 22.

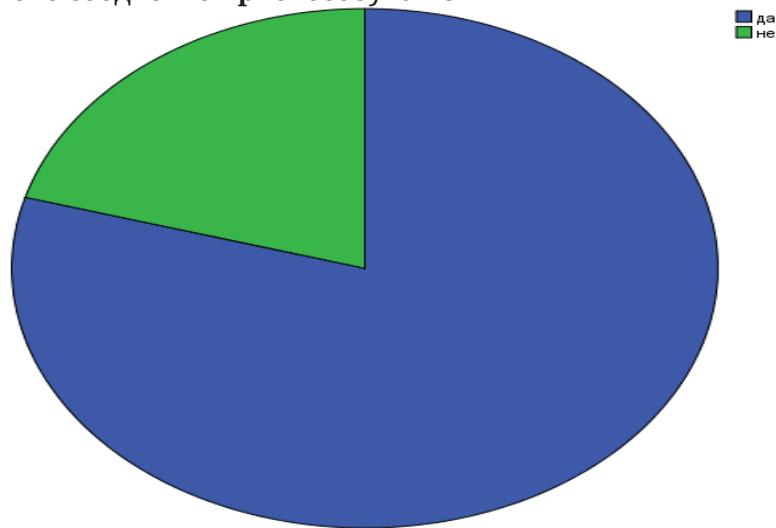
Дали го консултиравте засегнатото лице со попреченост за типот на негово соодветно приспособување?	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Да	54	79,4	79,4	79,4
Не	14	20,6	20,6	100,0
Вкупно	68	100,0	100,0	

Графикон број 23.

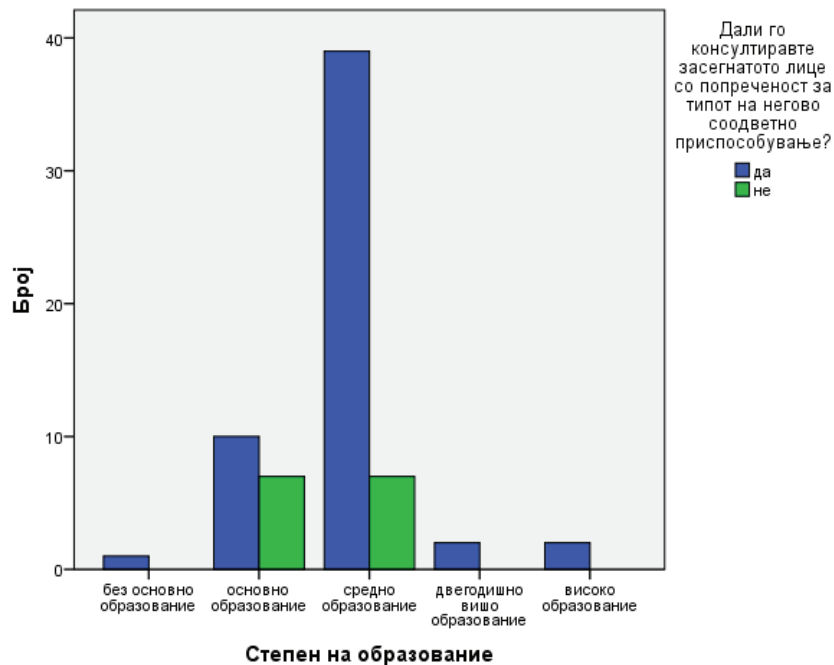

Графикон број 24.

Дали го консултиравте засегнатото лице со попреченост за типот на негово соодветно приспособување

Од тестираната корелација меѓу степенот на образование и променливата која се однесува на консултирањето на работникот за видот и степенот на приспособувањето, може да се заклучи дека работниците со основно образование се помалку консултирани во однос на оние со средно образование. Исто така, сите лица со попреченост со вишо и високо образование се консултирани.

Графикон број 25.

При направеното вкрстување на променливите „вид на попреченост“ и „дали лицето е консултирано“, ќе се заклучи дека лицата со оштетен слух се најмногу консултирани, бидејќи приближно четири пати е поголем бројот

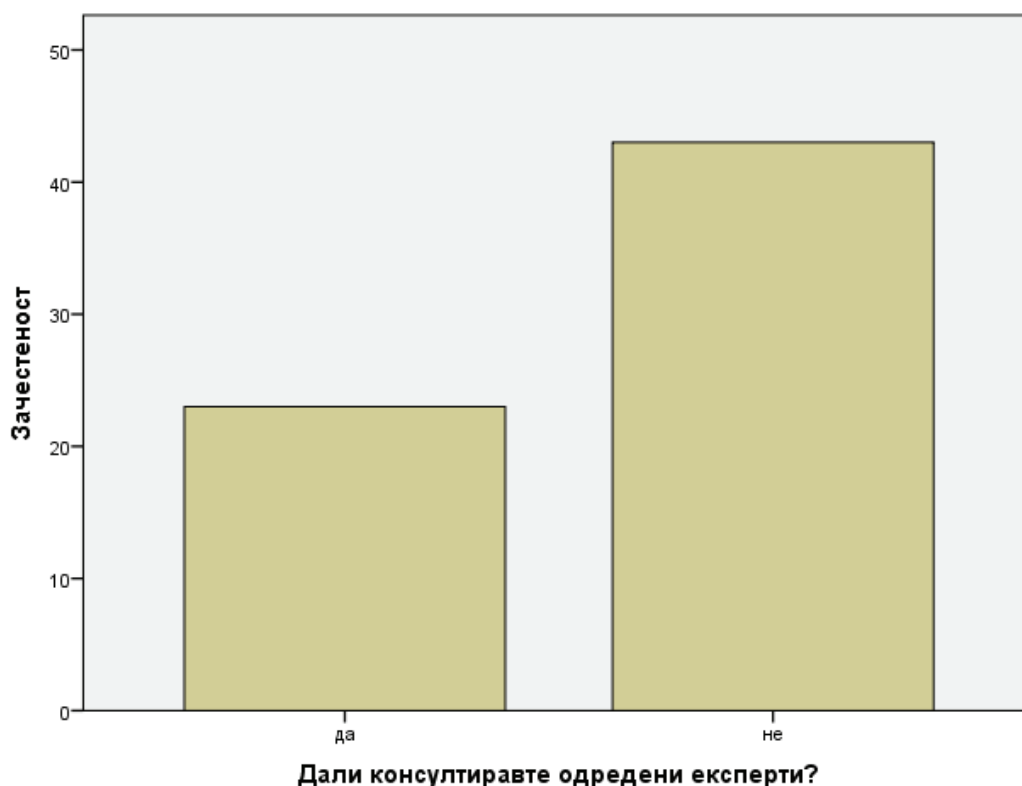
на оние кои се консултирани во однос на оние лица со оштетен слух коишто не се консултирани

Погоре посочената комисија по правило е составена од лекар, дефектолог и стручњак за заштита при работа, но, би било пожелно работодавецот да консултира и дополнителни експерти за одделна попреченост, вклучително и одреден инженер за универзален дизајн или слично. Различен вид и степен на попреченост е поврзан со различни видови на експерти, коишто можат да ја прецизираат опремата или условите за работа за да не му пречи работниот процес на здравјето на работникот и да се најде најоптималното решение за најоптималната ефикасност во работењето. Мал е процентот на работници за чиешто приспособување е побарано мислење од соодветни експерти.

Табела број 23.

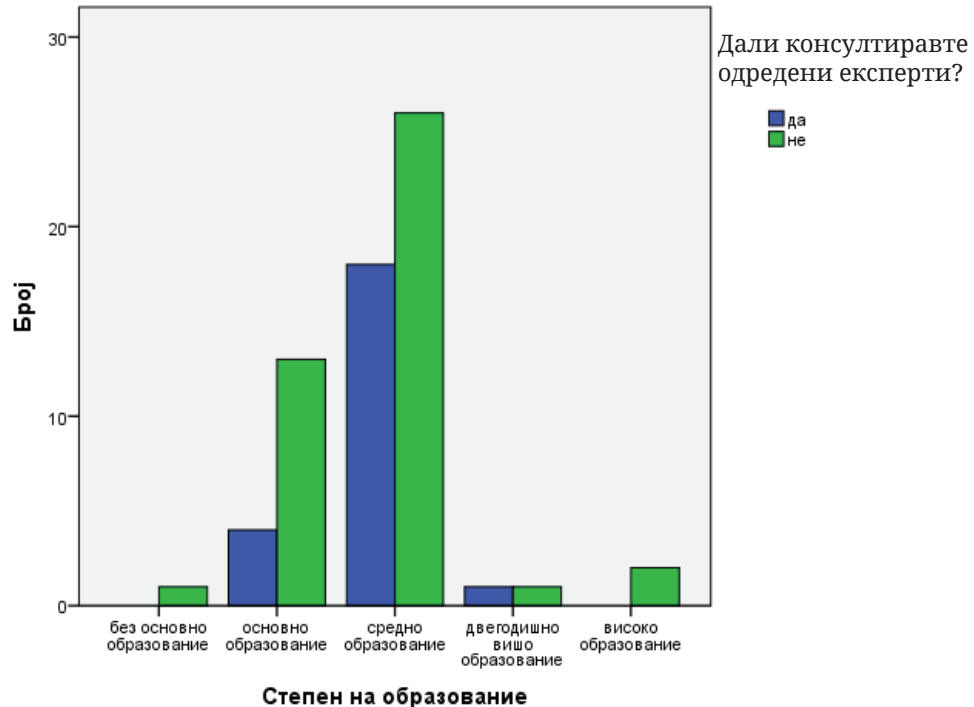
Дали консултиравте одредени експерти?	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Да	23	33,8	34,8	34,8
Не	43	63,2	65,2	100,0
Вкупно	66	97,1	100,0	
Нема податок	2	2,9		
Вкупно	68	100,0		

Графикон број 26.

Од тестираната корелација меѓу степенот на образование и консултирањето на експерт, се заклучува дека за соодветното приспособување на работниците со основно образование тројно помалку се користени експерти, за разлика од оние работници со средно образование.

Графикон број 27.

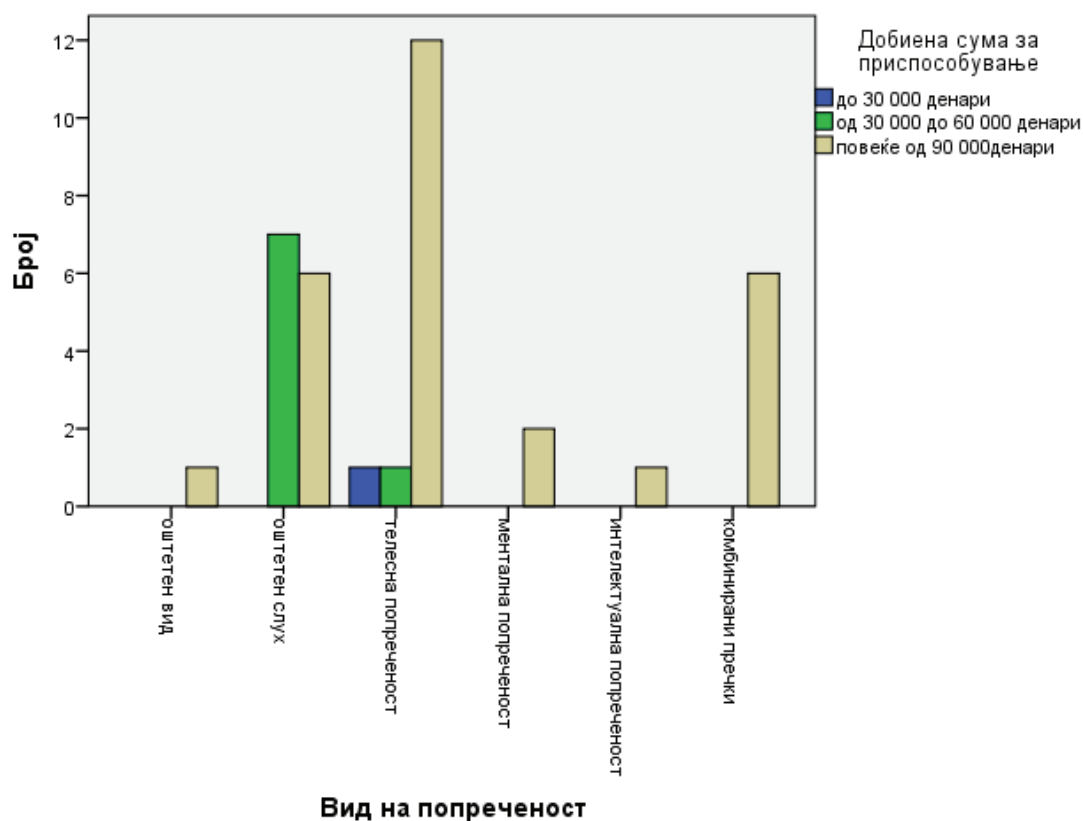
На деловните субјекти им се исплаќаат онолку средства колку што се неопходни да се направи соодветното приспособување, врз основа на претходно добиени најповолни понуди за купување на конкретната опрема, давањето на соодветната обука или архитектонската адаптација. Овие средства не може да изнесуваат повеќе од 100.000 денари, но, на прашањето до деловните субјекти колкава била висината на средствата, или воопшто не се добива одговор или одговорот содржи неколку пати повисока сума од максималната која може да биде дадена за едно лице. Недавањето на одговор може да биде резултат на незнаење на сумата или, пак, несакане да се даде односната информација. Но, прикажувањето на сума која е неколку пати повисока може да индицира на следново: прво, деловниот субјект одговорите не ги дава за одделно лице туку збирно за сите лица на коишто им е направено приспособување и второ, неправеење на разлика меѓу средства коишто се даваат за соодветно приспособување од Посебниот фонд во однос на средствата коишто се даваат за другата намена. Доколку се земе предвид дека е голема бројката на прашалници во кои сумата којашто е напишана е многу висока, тогаш може да се заклучи дека во голем број од случаите работодавците направиле соодветно приспособување, но со средства од Посебниот фонд кои биле доделени за друга намена и, на ваков начин, не може да се потврди опфатот и квалитетот на искористувањето на средствата од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување. Во колоната во табелата подолу, во којашто се дадени фреквенциите, може

да се забележи дека мал е бројот на оние кои дале релевантен податок и затоа одговорите на ова прашање немаат статистичка релевантност и не се ниту на ниво на индикативност, бидејќи под модалитетот „нема податок“ се групирани сите оние податоци во коишто деловниот субјект, воопшто, не дал одговор или, пак, дал одговор повисок од 100.000 денари а вакви се 41 % од пополнетите прашалници. Но, постои претпоставка и дека оние кои дале одговор до 100.000 денари, сепак, можеби и дел од тие не знаеле да разграничат кои се средствата од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување а кои се за други намени и можеби дел од нив воопшто не аплицирале за соодветното приспособување туку имаат направено приспособување од средствата за други намени.

Табела број 24.

Добиена сума за приспособување	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
До 30 000 денари	3	4,4	7,5	7,5
Од 30000 до 60 000 денари	8	11,8	20,0	27,5
Повеќе од 60 000 денари	29	42,6	72,5	100,0
Вкупно	40	58,8	100,0	
Нема податок	28	41,2		
Вкупно	68	100,0		

Графикон број 28.

При корелација на сумата со видот на попреченост, ќе се заклучи дека најмногу трошоци повлекува приспособувањето на работното место на лицата со телесна попреченост.

Различни се видовите на приспособување кои ги имаат направено деловните субјекти, кои доминантно се однесуваат на просторните услови, добивање на обуки и набавка на опрема или сигнализација којашто помага во реализацијата на работата. Подолу во табела број 25 се дадени дел од одговорите на деловните субјекти во врска со видот на соодветното приспособување кое го имаат направено.

Табела број 25.

Со упат до Министерството за труд и социјална политика за добивање на соодветни наоди и мислења за соодветно работно место за работи кои може да ги извршува инвалидно лице
Управување во такси-возило
Завршен курс за фризер
Адаптирана работна маса со електрична плотна со форма и висина за работа во седечка состојба. - држачи за раце (покрај скали и сидови). - стол со ергономска конструкција со анатомска седалка и потпирач, регулирање на висина на потпирач за врат и самозаклучувачки тркала
Аранжер – склопувач
Менторско приспособување од фирмата
Адаптација на машината на проблемите кои ги има вработената со нејзината рака
Светлосни сензори
Со барање за добивање на пари и мислење од ИК на Министерството за труд и социјална политика за добивање на соодветен наод и мислење за работи кои може да ги извршува инвалидното лице, во согласност со наодот, мислењето и оцените на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување
Канцелариски мебел, компјутер, тастатура, интернет, маус
Обука за обработка на мермерни плочи
Во производствените хали се ставени уреди за озвучување на масите на кои работат овие лица. Претпоставените се обучени за спознавање на гестов јазик
Околу лифт - заштитна ограда и сигурносен трепкач кога работи лифтот
Сигнализација
Работното место е во согласност со нејзините способности, анатомско столче, анатомски чевли
Светлосни сигнали во собите со кои го најавува неговото влегување, писмено олеснување на работните задачи, специјална компјутерска програма за полесно разбирање

Се работи за глуви лица кои работат во кујна и не можат да комуницираат со келнерите за нарачка. Адаптирањето се состои од писмена нарачка преку компјутер печатена со светлосен трепкачки сигнал кој означува дека има нарачка
Оспособување за помошен работник на машина за иверица
Модификација на земјоделските машини и возила, приклучни апарати Адаптација на канцеларискиот мебел
Можност за поголем простор за движење
Обука од соодветно стручно лице
Набавени се средства во врска со нејзината работа од компјутери за работа, програма, печати и слични средства за работа
Адаптација на работниот простор (хала/магацин) е направено за условите на работа што ги бара законската регулатива. Извршена е обука за безбедност во случај на пожари за безбедност и здравје на работа
На графички нож максима - вградување на светлосна сигнализација и микрозаштита/ - вградување на микросензори поврзани со сигнален дисплеј - вградување на специјален дигитален дисплеј со сигнализација определени на ножот
Распоредување во сметководство
Од чевлар во работник за едноставни работи - рециклажа на пластика
Приспособување во делот на машините кои се користат за вршење на дејноста, со цел да може да ги ракува и да извршува работни задачи - перење на возила
Набавување на потребни алати за работа
Подобрување на производниот процес и условите за работа на вработените
Кафе-кувар послужувач во кујна - адаптација на просторот во кој работи и средствата со коишто работи

Деловните субјекти беа замолени да одговорат кои се ефектите од соодветното приспособување коешто го имаат направено за своите вработени со попреченост и, доколку носиме генерален заклучок, тие се задоволни од приспособувањето и сметаат дека тоа има позитивно влијание врз самиот работник, бидејќи му е олеснета реализацијата на работата, но има позитивно влијание и врз самиот работен процес бидејќи ја зголемува ефикасноста на работниот процес. Подолу, во табелата број 26 се дадени одговорите од сите оние што го пополниле ова прашање.

Табела број 26.

Ефикасност во остварувањето на работните задачи: извршување на работните задачи на соодветно работно место од страна на лицето со попреченост; набавена е соодветна опрема која е потребна за таа дејност; прецизност на работење - ефикасност - олеснително завршување на задачи
Самовработување
Заштита и сигурност на работното место
Помалку недоразбирање и залудно трошење време.
Приспособување на средствата за работа
Поголема сатисфакција на вработените и поттик за работа
Добивање квалитетна обука за соодветно работно место каде е распореден работникот
За лицето можност да работи и на тој начин да се социјализира во општеството
Подобрување на производствениот процес и условите за работа

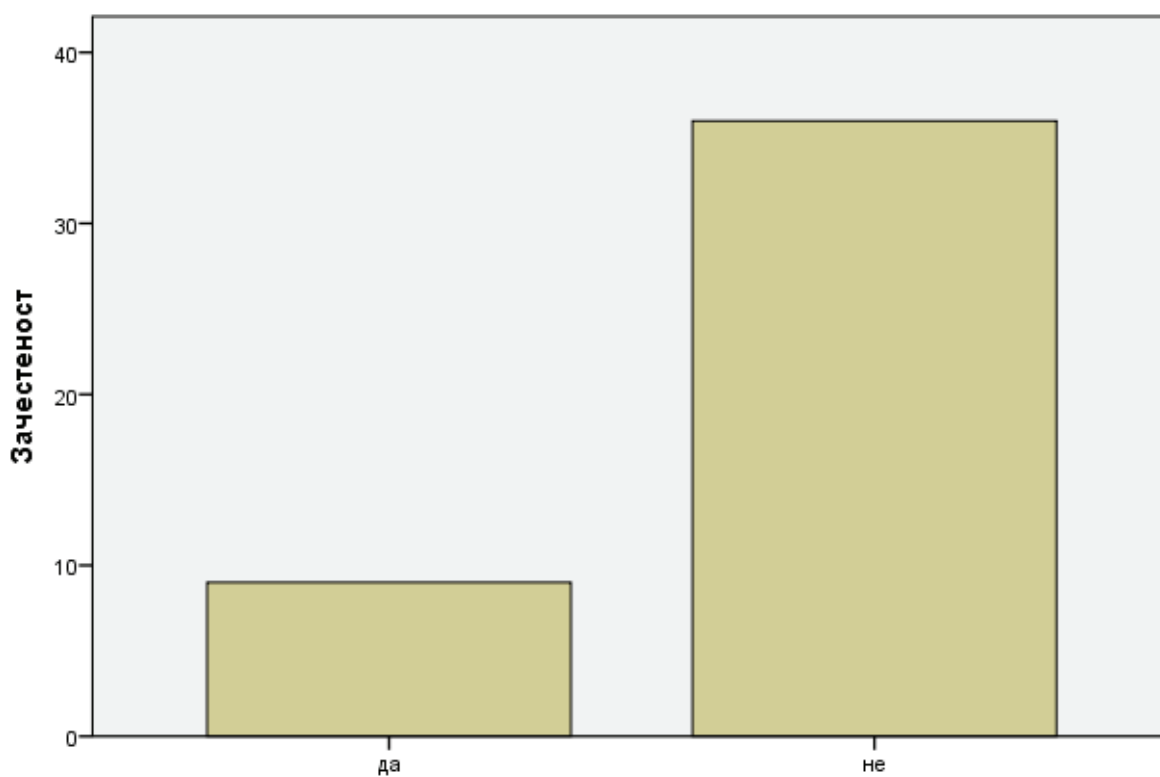
Мал дел од деловните субјекти одговорија дека покрај средствата од Посебниот фонд имаат направено соодветно приспособување со сопствени средства. Претежно, тоа се однесува на архитектонски решенија кои ги имаат спроведено за да се направи работното место пофункционално.

Соодветното приспособување често пати може да предизвика финансиски и материјални последици врз деловниот субјект коишто се поголеми отколку што може да придонесе работникот во работниот процес. Секогаш се смета дека приспособувањето треба да биде разумно, односно, работникот да може да ја реализира работната обврска приближно како и другите по приспособувањето и тоа да не биде со несразмерно голем товар врз деловниот субјект. Затоа што секоја држава е социјална, државата преку принципот на субвенционирање им помага на деловните субјекти да го направат приспособувањето а да не се одрази врз нив, и, на тој начин, стимулирајќи го вработувањето на лицата со попреченост. Резултатите од ова истражување покажуваат дека тоа не претставувало голем товар за деловните субјекти.

Табела број 27.

Дали приспособувањето резултираше во несразмерен товар за вас како работодавец?	Зачестеност	Процент	Точен процент	Збирен процент
Да	9	5,2	20,0	20,0
Не	36	20,8	80,0	100,0
Вкупно	45	26,0	100,0	
Нема податок	128	74,0		
Вкупно	173	100,0		

Графикон број 29.

3. ЗАКЛУЧОЦИ

1. Деловните субјекти имаат можност да направат соодветно приспособување со сопствени средства, донација или, пак, со помош на државниот Посебен фонд.
2. Приближно 40% од деловните субјекти имаат направено соодветно приспособување за барем еден вработен со попреченост.
3. Помалите деловни субјекти, оние кои се основани во последните петнаесетина години и оние коишто се основани во Источниот, Полошкиот и Вардарскиот Регион предничат со извршено соодветно приспособување на работното место.
4. Иако прашалникот којшто беше дистрибуиран до деловните субјекти коишто имаат барем еден работник со попреченост содржеше информации за тоа што претставува соодветното приспособување и дека од страна на Посебниот фонд може да се искористат средства за оваа намена, сепак, се претпоставува дека голем број од нив не прават разграничување меѓу приспособувањето направено со специјални средства за оваа намена и приспособувањето коешто го имаат направено со средствата од Посебниот фонд, наменети за плати или купување на опрема.
5. Околу 22% од деловните субјекти коишто имаат барем еден работник со попреченост имаат направено соодветно приспособување со средствата од Посебниот фонд, или ако се земе средна вредност, на 96 работници им е направено приспособување со средствата од овој Фонд.
6. Деловните субјекти кои имаат вработено само едно лице со попреченост се во најголем број коишто имаат искористено средства од Посебниот фонд наменети за приспособување.
7. Деловните субјекти со висока оценка ги оценуваат јасноста на постапката за добивање на средствата за соодветно приспособување од Посебниот фонд и слободата во однос на алокацијата на средствата како и контролата која ја врши државата во однос на користењето на овие средства од страна на деловните субјекти, додека со средна оценка ги оценуваат брзината на оваа постапка и доволноста на средствата.
8. Главни причини за некористењето на средствата од Посебниот фонд, коишто се наменети за соодветно приспособување според деловните субјекти, е немањето на потреба за нивните работници да се направи приспособување и незнаењето за постоење на таква можност којашто ја дава Посебниот фонд.
9. Жените и лицата со оштетен вид, оштетен говор како и со ментална или интелектуална попреченост помалку се опфатени во процесот на соодветното приспособување со средствата од Посебниот фонд, за разлика од мажите и лицата со оштетен слух и физичка/телесна попреченост.

10. Околу 80% од деловните субјекти ги консултирале работниците за видот и обемот на соодветното приспособување а најмалку се консултирани лицата со основно образование. Една третина од деловните субјекти имаат користено експертска поддршка за соодветното приспособување а трипати помалку се консултирани експерти за работни места на лица со основно образование во однос на оние со средно образование.
11. Истражувањето покажува дека најмногу средства деловните субјекти трошат за приспособување на работното место на работниците со телесна попреченост, а најмалку за оние со интелектуална попреченост и оштетен вид.
12. Деловните субјекти коишто направиле соодветно приспособување се задоволни од ефектите од приспособувањето како врз работниците така и врз работниот процес. Голем дел од нив, 80%, сметаат дека извршеното соодветно приспособување не резултирало во несразмерен товар за нив како работодавци.

4. ПРЕПОРАКИ

1. Се препорачува креаторите на трудовата политика да преземат мерки за подигнување на знаењата како на работодавците така и на работниците за значењето и потребата од соодветното приспособување.
2. Се препорачува креаторите и спроведувачите на трудовата политика да ја зголемат информираноста меѓу деловните субјекти за можноста за користење на средства од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување за лицата со попреченост.
3. Се препорачува деловните субјекти појасно да ги прецизираат своите систематизации на работни места и да специфицираат ефекти од истите за да може поефикасно да се направи разумно соодветно приспособување за лицата со попреченост.
4. Се препорачува работодавците да водат грижа за родовиот баланс како и балансот на работната сила според возраста, како и балансот во степенот на образование во опфатот на работниците со соодветното приспособување и да внимаваат одредени работници да не бидат исклучени.
5. Се препорачува работодавците да ги консултираат работниците за видот и степенот на соодветното приспособување на работното место, не исклучувајќи одредени образовни категории или определени возрастни групи.
6. Се препорачува работодавците да консултираат експерти при приспособувањето за истото да биде посоодветно и поразумно.
7. Се препорачува органот на управата задолжен за вршење на инспекциски надзор во доменот на работничките права да биде поефикасен во утврдувањето на недостатоците на соодветното приспособување во одделни деловни субјекти.
8. Се препорачува синдикалните организации и здруженијата на граѓани за лица со попреченост да ја подигнат свесноста на работниците со попреченост за потребите од соодветното приспособување и да ги заштитат пред работодавците во случај на потреба.
9. Се препорачува синдикалните организации и здруженијата на граѓани кои ги штитат правата на лицата со попреченост да го поттикнат доставувањето на претставки до Комисијата за заштита од дискриминација во ситуација на неостварено соодветно приспособување и да помогнат во судската заштита од дискриминација во случај на неостварување на соодветното приспособување.

ПРИЛОГ 1

ПРАШАЛНИК ЗА СООДВЕТНОТО ПРИСПОСОБУВАЊЕ ЗА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ НА ДРЖАВНО НИВО

1. Дејност (се избира главната дејност на деловниот субјект)
2. Општина каде што е регистриран деловниот субјект
3. Датум на основање
4. Дали е регистрирана како заштитна работилница за лица со попреченост? *(заокружете)*

Да

Не

5. Вкупен број на вработени
 1. Еден вработен
 2. Двајца вработени
 3. Од 3 до 5 вработени
 4. Од 6 до 10 вработени
 5. Од 11 до 20 вработени
 6. Од 21 до 30 вработени
 7. Од 31 до 40 вработени
 8. Од 41 до 50 вработени
 9. Повеќе од 50 вработени
6. Вкупен број на вработени лица со попреченост
 1. Еден вработен
 2. Двајца вработени
 3. Од 3 до 5 вработени
 4. Од 6 до 10 вработени
 5. Од 11 до 20 вработени
 6. Од 21 до 30 вработени
 7. Од 31 до 40 вработени
 8. Од 41 до 50 вработени
 9. Повеќе од 50 вработени
 10. Ниту еден вработен

7. Вкупен број на вработени лица со попреченост на кои им е направено соодветно приспособување на работното место
1. Еден вработен
 2. Двајца вработени
 3. Од 3 до 5 вработени
 4. Од 6 до 10 вработени
 5. Од 11 до 20 вработени
 6. Од 21 до 30 вработени
 7. Од 31 до 40 вработени
 8. Од 41 до 50 вработени
 9. Повеќе од 50 вработени
 10. На ниту еден вработен
8. Вкупен број на вработени со попреченост на коишто е направено соодветно приспособување на работното место со финансиска поддршка од Посебниот фонд за подобрување на условите за вработување и работење на лица со попреченост (врз основа на ваше барање до Посебниот фонд а во врска со обезбедување на разумно приспособување на работното место)
1. Еден вработен
 2. Двајца вработени
 3. Од 3 до 5 вработени
 4. Од 6 до 10 вработени
 5. Од 11 до 20 вработени
 6. Од 21 до 30 вработени
 7. Од 31 до 40 вработени
 8. Од 41 до 50 вработени
 9. Повеќе од 50 вработени
 10. За ниту еден вработен
9. Доколку немате користено средства од Посебниот фонд за соодветно приспособување, на кој начин обезбедивте средства:
1. Од сопствените приходи
 2. Од донација
 3. Од општина
 4. Вработеното лице со попреченост, на коешто беше направено соодветно приспособување на работното место, обезбеди средства за приспособувањето
 5. Друго (наведете што) _____
-

10. Доколку сте добиле средства од Посебниот фонд, одговорете на следниве прашања за секој вработен одделно (замолуваме, доколку прашалникот го пополнувате електронски, да ги копирате и пополните прашањата од 10.1- наведени подолу, во онолкув број колку што имате вработени. Ако го пополнувате во печатена форма, ве замолуваме да го копирате на фотокопир за онолку вработени за колку што треба да пополните)

10.1. Вработен

1. Пол
2. Возраст
3. Степен на образование
4. Вид на попреченост (сензорна попреченост - оштетен вид или слепост, оштетен говор, оштетен слух, телесна попреченост, ментална попреченост, интелектуална попреченост, комбинирани пречки и слично) наведете _____

5. Вид на професионална квалификација која ја има _____
6. Каков вид на соодветно приспособување направивте: (објаснете)

7. Дали го консултиравте засегнатото лице со попреченост каков тип на соодветно приспособување му е потребно? (заокружете)
Да
Не
8. Дали консултиравте одредени експерти (машински инженери, архитекти, рехабилитациски експерти и слично) каков тип на соодветно приспособување е најефективно во конкретниот случај? (заокружете)
Да
Не
9. Колкава беше сумата која ја добивте _____
10. Ако сте имале потреба од дополнителни средства за соодветно приспособување на ова лице, наведете дали ги обезбедивте, од кои средства и за што беа потребни _____

-
-
11. Кои се ефектите од соодветното приспособува _____
-
-
12. Дали приспособувањето резултираше во несразмерен товар за вас како работодавец? (заокружете)
- Да
- Не
13. Доколку сте добиле средства од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување на работното место, со оценка од 1 (најниска) и 5 (највисока) оценете ја:
1. Јасноста на постапката за добивање на средствата
 2. Брзината на постапката од поднесување на барање до добивање на средства
 3. Помошта која ја даваат надлежните органи во собирањето на документацијата и пополнувањето на барањето
 4. Доволноста на средствата за да се направи потполно ефикасно соодветно приспособување
 5. Можноста за избор на работодавецот на видот на средствата за соодветно приспособување
 6. Ефикасноста на контролата што ја прави државата во врска со направеното соодветно приспособување
14. Доколку сте побарале средства или, пак, сте биле одбиени, со оценка од 1 (најниска) и 5 (највисока) оценете ја:
1. Јасноста на постапката за добивање на средствата
 2. Брзината на постапката од поднесувањето на барањето до добивањето на средствата
 3. Помошта која ја даваат надлежните органи во собирањето на документацијата и пополнувањето на барањето
 4. Доволноста на средствата за да се направи потполно ефикасно соодветно приспособување
 5. Можноста за избор на работодавецот на видот на средствата за соодветно приспособување
 6. Ефикасноста на контролата што ја прави државата во врска со направеното соодветно приспособување
15. Доколку не сте побарале средства од Посебниот фонд наменети за соодветно приспособување на работното место на што се должи тоа (можни се повеќе одговори)

1. *Не сте знаеле дека од Посебниот фонд за вработување на лица со попреченост можете да побарате средства за соодветно приспособување на работното место*
2. *Вработениот не побарал да му се направи соодветно приспособување*
3. *Средствата се многу мали*
4. *Средствата се даваат за ограничена намена и не можат да ја постигнат целта на соодветното приспособување*
5. *Мислам дека нема да доделат на нас*
6. *Лицата со попреченост вработени кај вас немаат потреба од соодветно приспособување на работното место*
7. *Не е исплатливо, односно многу е скапо*
8. *Соодветното приспособување на работното место е нерационално*
9. *Друго _____*

Додаток на прашалникот: Листа на елементи за обезбедување на соодветно приспособување според видот на попреченоста на лицето (листата не е исцрпена)

1. За лица со попреченост во движењето (вклучувајќи и нарушување на вештините за движење)
 - » Рампи
 - » Скутери
 - » Лифтови/ескалатори покрај скалите
 - » Автоматско отворање на вратите
 - » Високоприспособени работни единици
 - » Модификации на возилата
 - » Пристапен тоалет
 - » Пристапен лифт
 - » Држач за раце (покрај скалите, сидовите)
 - » Пристапни компјутерски тастатури, мауси
 - » Адаптиран канцелариски мебел или опрема
 - » Софтвер за препознавање на говор и говор во текст

2. За лица со оштетен слух:

- » Hearing loops (озвучување)
- » Вибрирачки или визуелни аларми
- » Телепринтер
- » СМС-пораки
- » Зголемени (и печатни) букви
- » Толкувач на гестов јазик
- » Видеофони
- » Титлување (испишување на кажаното)

3. За лица со оштетен вид:

- » Зголемување на екранот (на пример, Zoomtext) или софтвер за читач од екранот (на пример, Jaws)
- » Софтвер за зголемување и паметни мобилни телефони за лица со оштетен вид
- » Машини и печатачи на Брајова азбука
- » Зголемувачи за читање на печатен материјал на видеонадзорот
- » Показатели/индикатори за површината на тактилното тло
- » Контрастни површини
- » Брајови или тактилни мапи

4. За лица со психички растројства/заболувања (депресија, шизофренија и слично):

- » Флексибилни работни договори (на пример, работа од дома, скратено работно време, промена на термините за почнување и завршување на работното време)
- » Подолги или позачестени паузи
- » Обезбедување поделена просторија или посебна канцеларија за да се намали бучавата/одвраќањето на вниманието
- » Поделба на активностите од големи проекти во помали задачи
- » Листа на задолженија и листа за проверка
- » Редовни средби со надгледувачите/супервизорите

5. За лица со комбиниран хендикеп тешкотии во учењето (на пример, дислексија):

- » Асистирање околу меморијата и планирањето
- » Картички со задачи
- » Листа на задолженија и листа за проверка
- » Софтвер за читач од екранот (на пример, Jaws)

- » Говор во диктирање на текст
 - » Обезбедување вербални упатства/инструкции
6. За лица со к.тес, мултиплекс склероза, синдром на хроничен замор):
- » Силни разладувачи (на воздухот)
 - » Еркондишни
 - » Работни единици со приспособување на температурата/топлината
 - » Модификации на објектот
 - » Промени во осветлувањето (на пример, зголемување на природното осветлување, отфрлање на флуоресцентното осветлување)
 - » Флексибилни работни договори (на пример, работа од дома, скратено работно време)
 - » Планирањето на развојот може да е потребно за лица со дегенеративни нарушувања (на пример, паркиралишта, рампи, лифтови, модификации на тоалетите)

ПРИЛОГ 2

КРАТКИ ИЗВАДОЦИ И ЗАКЛУЧОЦИ ОД РЕАЛИЗИРАНАТА ФОКУС-ГРУПА СО ПРЕТСТАВНИЦИ НА РАБОТНИЦИ СО ПОПРЕЧЕНОСТ, СИНДИКАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ, ЗДРУЖЕНИЈА НА ГРАЃАНИ И ПРЕТСТАВНИЦИ НА ДРЖАВНИ ОРГАНИ (СЕПТЕМВРИ 2016 ГОДИНА)

Здружение на лица со церебрална парализа - Тетово - „Немаме информации дека постојат средства од Посебниот фонд и како да се дојде до тие средства“.

Полио плус - „Работодавецот ги искористил сите средства за работното место на лицето, но нема повратни информации или не му е кажано на вработениот, колкав процент е користен од Посебниот фонд за негово вработување“.

Здружение на лица со церебрална парализа - Тетово - „Дали тие средства што фирмата ќе ги добие за приспособување одговараат или може да се направи приспособување?“

Претставник од Министерството за труд и социјална политика - „Јас имам информации дека работодавците се откажуваат, дали не сакаат или само ги земаат средствата за вработување и за опрема. Работниците со попреченост се жалат дека земаат многу ниски плати, посебно лицата со ментална попреченост“.

Полио плус - „Контролниот механизам го прави заедницата за заштитни друштва. Тие одат (заедницата) на две недели во заштитните друштва да проверат дали сè е во ред, дали вработените одат на работа, условите, итн. Во другите места кои не се заштитни друштва тие не одат“.

Здружение на лица со церебрална парализа - Тетово - „Немаме доволно информации за овој Фонд, што дава, како дава? Можеби некој работодавец којшто бил подобро запознаен со овој Фонд направил добра математика и ги искористил тие средства. Каков е начинот да се стигне до тие средства, зошто има многу бирократија и тоа е што го кочи работодавецот да ги искористи тие средства. Јас гледам тука два проблема: 1. Незнаењето за ваков фонд и 2.Целата таа процедура којашто треба да се помине“.

Полио плус - „Синдикатите кај нас се поставени по гранки и такви како што се гледаат по лице, нив не ги интересира дали се лицата со попреченост или не се и не навлегуваат многу во детали. Постои синдикат кој е поставен хоризонтално, тоа е синдикатот Еднаквост, кој е трн во око за другите синдикати, бидејќи им ги зема членовите на другите синдикати“.

Претставник од Министерството за труд и социјална политика - „Работодавците забрануваат вработените да бидат членови на синдикатот Еднаквост“.

Полио плус - „Работодавците автоматски ги пишуваат вработените во другите синдикати, па дури и тие од државната администрација“.

Претставник од Министерството за труд и социјална политика - „Нема потреба од соодветно приспособување за мене во Министерството за труд и социјална политика, бидејќи можам да ги завршам работните задачи без проблем, единствен проблем за лицата со попреченост е дека нема пристап до тоалет за нив“.

Полио плус - „Треба да се деформализира процесот, бидејќи има многу средства од Посебниот фонд а има малку застапеност од синдикатите и самите лица. Процесот е индивидуален зошто секој си има посебни потреби“.

Порака наша - „Има неколку фирми кои вработуваат лица со телесна попреченост, затоа што со нив може да се разговара, но после на тој работодавец да му кажеш дека ќе прими 10 лица и за тие ќе зема одреден надоместок, тогаш да му кажеш дека има некој фонд, дека на тоа лице да му направиш други услуги е потешко. Тоа значи едукација бидејќи не се запознаени со соодветното приспособување. Јас мислам дека ова треба да се направи врз две прашања : 1. Да ги запознаеме работниците со нивните права, 2. Работниците се тие со кои треба да се разговара, кои се тие бенефиции, и да се мрдне од таа точка дека тие ги примаат само да кажат дека се хумани“.

ЗАКЛУЧОЦИ ОД ФОКУС-ГРУПАТА:

- » Формализирање на процедурата за започнување на соодветното приспособување.
- » Инспекциски надзор и бенефиции; што добива работодавецот, што треба инспекцискиот надзор да направи и кој треба да го спроведува.
- » Ниско ниво на запознавање со институтот соодветно приспособување; дали треба едукација или подигање на концептот, ширење на информациите на работниците и работодавците.

ПРИЛОГ 3

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ ПРЕЗЕНТИРАН ПРЕКУ ИНТЕРВЈУ СО ПРЕТСТАВНИК НА ЕДНО ЗАШТИТНО ДРУШТВО

Прашање - Целта на ова истражување е како се спроведува соодветното приспособување, кој е проблемот и што можеме да решиме. Ќе биде пуштен и прашалник до сите фирми за да го пополнат. Во 2014 година направивме Водич за соодветното приспособување, но сакаме да видиме дали истиот помогнал или не. Целта е повеќе да го осознаваме феноменот на соодветното приспособување и да препорачуваме мерки за подобрување, а не некого да обвинуваме за конкретната состојба.

Одговор - „Како друштво имаме вработени вкупно 60 лица, од кои 34 не се лица со попреченост а 26 се лица со попреченост. Вработувањето се прави според наод и мислење и се оди до директорот за да се види што може да работи лицето, и дали има работено на друго место. Кај нас доаѓа и тричлена комисија за некое лице но не за секое, тие доаѓат еднаш на два месеца или месечно и бараат списоци на вработени за редовност. При вработување лицата ги викаат во нивните канцеларии, не доаѓаат кај нас. Вработените кај нас се со повеќе категории на попреченост: глувонеми, пречки со видот, телесна попреченост, со пречки во психичкиот развој“.

Прашање - Дали имате ситуација вработен со систематизација на едно работно место потоа да биде распореден на друго работно место.

Одговор - „Сме имале неколку случаи, кога вработениот од помошен продавач е распореден како продавач“.

Прашање - Лицата кои работат кај вас колку години се таму?

Одговор - „Јас сум тука 6 години, но има лица кои се тука пред мене неколку години“.

Прашање - Кога доаѓа инспекција што ги контролира прашањата во врска со лицата со попреченост?

Одговор - „Доаѓаат од Агенцијата за вработување, ги бараат списоците, ги гледаат работните простории каде што се вработените, т.е. магацините за да видат кој е таму“.

Прашање - Од вработените споменавте дека има некои кои работат 10 години, што е со другите?

Одговор - „Вработените кај нас се од две години па нагоре што работат во нашата фирма“.

Прашање - Кои се проблемите во врска со добивање на средствата од Посебниот фонд?

Одговор - „Средствата доцнат по неколку месеци, во принцип не се даваат на време“.

Прашалник - Во врска со лицата со оштетен вид, како постапувате со нив?

Одговор - „Во врска со лицата со оштетен вид имавме една жена која не можеше да работи поради видот и бидејќи имаше финансиски проблеми директорот прифати да и помогне, да и набават леќи кои таа потоа ќе си ги исплати на рати“.

Прашалник - За глувонемите лица?

Одговор - „Секој си има претпоставен и секој си ги знае работните задачи“.

Прашалник - Бидејќи соработувате со други заштитни друштва, кои се проблемите со кои се соочуваат?

Одговор - „Една жена што дојде да работи кај нас има работено во една фирма сè додека не се земале средства за неа, после земањето на средствата таа е отпуштена од работа без никаква причина“.

Прашање - Дали во другите заштитни друштва има чести случаи да им ги дадат парите на лицата со попреченост и да седат дома?

Одговор - „Ние како вработени само слушаме а немаме информации што се зборува меѓу директорите“.

Прашање - Дали е ова честа ситуација бидејќи од фокус-групата со вработените лица со попреченост ни се укажа како феномен. Кога доаѓаат од инспекциски надзор дали ви ги објаснуваат другите можности зошто може да се добиваат средства од Посебниот фонд за преквалификација. И дали имате судска постапка со вработен од кај вас?

Одговор - „Досега не сме имале таков случај“.